

& Diakonie Parochie

Een uitgave van het
Officium Caritatis

**Jaargang 34
Nummer 3**

September 2021

Diaconale heilige Maarten. *Diaconale spiritualiteit*

Martinus van Tours, de barmhartige heilige
“Wij zijn als buurtpastores aanwezig in het leven van mensen”
“Naar een inclusieve wereld waar voor iedereen plaats is”
Inkijk in het Jeannette Noëlhuis in Amsterdam

Inhoud

Ter inleiding	1
Martinus van Tours, de barmhartige heilige	2
De daden en gebeden van het boek Tobit	7
De verlossing van het kwade	9
“Wij zijn als buurtpastores aanwezig in het leven van mensen”	13
Wie goed doet...	17
Gods presentie en geloofstaal. Over Diaconie en spiritualiteit Deel 2	19
Parochiële Caritas Instelling op het platteland	22
“Naar een inclusieve wereld waar voor iedereen plaats is”	24
Naar een steeds groter ‘wij’	27
Inkijk in het Jeannette Joëlhuis in Amsterdam	30
De diaconale monitor als instrument	33
<i>Alles is genade</i> Boekbespreking	38
<i>Barmhartigheid doen uit de kunst</i> Boekbespreking	42
Agenda & Weetjes	44
Colofon en logo	
Meditatief: <i>Noden van deze tijd</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal hebben we de nodige rampen mogen meemaken. De coronapandemie bereikte dankzij de disconachten een vierde golf. Het regende stormachtig veel en de rivieren in Limburg overstroomden met grote gevolgen. Ongekende watersnood in Duitsland en de Beneluxlanden. In Afghanistan namen de Taliban binnen een maand het gehele land over met chaos op de luchthaven van vluchtende mensen. Haïti beleefde een tweede grote aardbeving in tien jaar en moest een tropische storm doorstaan. Noden genoeg in de wereld. Diaconie en caritas dichtbij en veraf kunnen volop aan het werk. Rampen brengen mensen in nood. In dit nummer staan verhalen van diaconie en caritas in de praktijk.

In de serie over diaconale heiligen leest u in dit nummer over de diaconale heilige Martinus van Tours. In de serie diaconale bijbelteksten toegelicht lezen we hoofdstuk 1 van het boek Tobit, bekend van de Werken van Barmhartigheid. De sociale encyclieken 'Laudato Si' en 'Fratelli Tutti' van paus Franciscus worden theologisch besproken en we ontdekken belangrijke bouwstenen voor het funderen van diaconie en caritas. Hans Oldenhof nam afscheid als diocesaan diaconaal werker en laat ons delen in zijn ervaringen rond diaconale spiritualiteit. U kunt kennis maken met het tweede deel.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Het diaconaal interview is met Elizabeth van Dis, buurtwerker in de stad Utrecht. We horen hoe diaconie

en caritas hun praktijk herwonnen in de Laurentiusparochie van Voerendaal en Kerkrade. En we maken van dichtbij de praktijk van de Parochiële Caritas Instelling van Ammerzoden mee, een dorp op het platteland. Vluchtelingen en migranten blijven over de hele wereld naar Europa komen. Bisschop Hendriks denkt mee bij gelegenheid van de katholieke migrantendag eind september. En we lezen meer over de achtergronden van vluchtelingen en migranten op weg naar het beloofde land. Dorothy Day is een Amerikaanse journaliste, die in haar leven o.a. de Catholic Worker beweging stichtte. We maken kennis met de mensen van het Jeanette Noëlhuis in Amsterdam en met het boek, dat over haar geschreven is. Voor Dorothy Day is een zaligverklaringsproces in uitvoering. Docenten aan de Hogeschool laten ons kennismaken met de diaconale monitor, die zij als instrument ontwikkeld hebben. En er zijn verschillende publicaties over de Werken van Barmhartigheid verschenen. Het nummer sluit af met nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina.

We hebben zoals veel tijdschriften nood aan vaste lezers. Wij hopen dat u ons tijdschrift trouw blijft. We houden de abonnementsprijs op 30 euro. U mag nieuwe lezers enthousiast maken. Rond uw lezerservaringen stellen wij uw mening op prijs. Uw reacties en meningen zijn welkom bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

NIEUW ADRES

Officium Caritatis | Postbus 13049, 3507 LA Utrecht | e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Martinus van Tours, de barmhartige heilige

Liesbeth Stalmeier is bisschoppelijk gedelegeerde onderwijs in het Bisdom Rotterdam

Martinus van Tours (316-397) of Sint-Maarten zoals hij vaak wordt genoemd, is een populaire heilige. Het verhaal van de mantel, die hij als jonge soldaat met zijn zwaard doormidden sneed om de helft aan een bedelaar te geven, is het symbool geworden van barmhartigheid.

In onze taal zijn er nog steeds woorden die verwijzen naar het gebaar van Martinus, zoals 'mantelzorg' en 'palliatieve zorg' (naar het Latijnse woord *palla*, dat mantel betekent.) Door de eeuwen heen heeft Martinus mensen geïnspireerd om alert en zorgzaam te zijn, niet alleen door het verhaal van de mantel maar ook door zijn grote geloof en de dienstbare levenshouding die daaruit voortkwam.

Vita Martini

We kennen het verhaal van de mantel uit *Vita Martini* (*Het leven van Sint-Maarten*) van de schrijver Sulpicius Severus (ca. 363-ca. 420). Sulpicius, een jonge advocaat, voelde zich aangetrokken tot een ascetisch bestaan, een leven van onthouding en gebed dat geheel op God gericht was. Hij was niet de enige die streefde naar een bewuste en radicale invulling van zijn geloof. Nadat de Romeinse keizer Constantijn in 313 het Edict van Milaan had uitgevaardigd, waardoor christenen in het Romeinse Rijk vrijheid van godsdienst kregen, kwam er voor het eerst

een periode van rust voor de volgelingen van Jezus. Steeds meer mensen lieten zich dopen en in de ogen van sommigen werd het geloof te licht opgevat. De ascese bood daaraan een tegenwicht. In de zoektocht van Sulpicius naar wat gelovig leven betekende was Martinus, de bisschop van Tours, een lichtend voorbeeld. De kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder leefde als een kluizenaar in Marmoutier, in een kloostergemeenschap van mannen die wilden leven zoals hij. Sulpicius zocht Martinus op in zijn cel en

was onder de indruk van zijn wijsheid en nederigheid. Bij de eerste ontmoeting waste Martinus zelfs zijn voeten, zoals Jezus dat had gedaan bij zijn leerlingen. In Martinus zag Sulpicius een man van God, een rechtgeaarde volgeling van Jezus Christus. Dat wilde hij in zijn *Vita* tot uitdrukking brengen. Het verhaal over de mantel gaat dan ook verder dan in de volksmond meestal het geval is. De nacht nadat de jonge Martinus met een halve cape

was thuisgekomen, verscheen Jezus Christus aan hem in een droom. Om zijn schouders droeg Jezus het stuk dat Martinus aan de bedelaar had gegeven. Hij zei: 'Martinus, die nog maar een doopleerling is, heeft Mij met dit kleed bedekt.' Kort daarop werd Martinus in de kerk van Amiens gedoopt. Het was het begin van een leven dat nauw verbonden was met Jezus.

Martinus deelt zijn mantel

Tekst met zeggingskracht

Het verhaal van de mantel krijgt bij Sulpicius niet meer nadruk dan de andere herinneringen en gebeurtenissen die hij uit het leven van Martinus beschrijft. Hij wilde recht doen aan de veelzijdige persoonlijkheid van de bisschop-monnik, die begonnen was als

soldaat in het leger van de keizer. Daarbij had hij verschillende doelgroepen voor ogen. Hij richtte zich tot de Gallo-Romeinse aristocratie, die bij een voorbeeldfiguur dachten aan een held als Hector. Sulpicius wilde hen laten kennismaken met het optreden van Martinus als een nieuwe vorm van wijsheid en heroïsme. Hij schreef zijn boek ook voor een publiek dat gevoelig was voor de bekoring van het ascetisme. Zij konden worden aangesproken door de wonderverhalen over Martinus. De derde groep die Sulpicius wilde bereiken waren de binnenkerkelijke

tegenstanders van Martinus, zoals sommige collega-bisschoppen, priesters die gekant waren tegen de opname van oud-soldaten in de clerus of mensen die een gereserveerde houding hadden tegenover zijn ascetische levenshouding. Sulpicius wilde Martinus verdedigen tegen deze kritische geluiden. Dat verklaart waarom zijn tekst soms een apologetische ondertoon heeft. Sulpicius Severus heeft een klassieke opleiding genoten. Hij was bekend met

twee literaire tradities: de joodse en christelijke letterkunde enerzijds en het Grieks-Romeinse literaire erfgoed anderzijds. Hij beheerste de techniek van de retoriek, en kon uitstekend uit de voeten met een meer losse stijl en een luchtige toon. Zijn taal is fris en energiek, beeldend en aansprekend.

Het boek *Vita Martini* is ruim zestienhonderd jaar later verrassend leesbaar en nog steeds lezenswaardig. Toch zal een lezer uit de eenentwintigste eeuw af en toe blijven 'haken', met name bij de beschrijving van de wonderen. We zijn de gevoeligheid hiervoor mogelijk wat kwijtgeraakt en bekijken de tekst door de leesbril van onze tijd. Het zou jammer zijn als we niet meer open zouden kunnen staan voor de bevoegenheid waarmee Sulpicius laat zien dat Martinus een '*vir deo plenus*' was: een man die vol was van Gods kracht.

Sint Maarten kleedt de naakte, bovenpaneel deur Dom Utrecht
[Fotograaf: Hub Crijns]

Soldaat van de keizer

Martinus is geboren in Savaria (in het huidige Hongarije) en opgegroeid in de garnizoensstad Pavia in Pannonië (Italië). Hij leek voorbestemd om soldaat te worden, net als zijn vader. Op jonge leeftijd werd hij gegrepen door het geloof, hoewel zijn ouders heidenen waren. Op zijn tiende ging hij regelmatig naar de kerk en droomde van een leven als kluizenaar in de woestijn. Als vijftienjarige jongen werd hij tegen zijn wil

ingelijfd in het leger. Hij werd aangehouden en in de boeien geslagen, zodat hij wel moest toegeven. Tijdens zijn legertijd viel Martinus op door zijn dienstbaarheid. Hij had een slaaf, voor wie hij zorgde alsof hij zelf de slaaf was. Het verhaal van de mantel en de bedelaar vond in deze periode plaats, toen Martinus achttien jaar was. Na zijn doop wilde hij nog maar één ding: een geweldloze soldaat van Christus worden. Zijn vertrek uit het leger verliep even heftig als het begin van zijn carrière. Hij werd beticht van lafheid omdat hij niet meer wilde vechten. Hij bood aan om ongewapend voor de troepen uit, de vijand tegemoet te gaan. Die nacht werd hij opgesloten om te voorkomen dat hij zou vluchten. De volgende ochtend kwamen er gezanten die om vrede vroegen. De vijand

gaf zich over en Martinus bleef gespaard. Dit is in grote lijnen de versie die Sulpicius geeft van de gebeurtenissen. Hoewel er zeker een spanningsveld zal zijn geweest tussen het soldatenleven en een leven dat aan God was toegewijd, zet Sulpicius de zaken wel erg op scherp. Na het Edict van Milaan liepen soldaten immers geen gevaar meer als ze uitkwamen voor hun geloof in Jezus Christus. Opvallend is ook dat volgens Sulpicius het ontslag uit het leger al twee jaar na Martinus' doop zou hebben plaatsgevonden, zodat hij in totaal slechts vijf jaar zou hebben gediend. Martinus zou dan pas in 336 zijn geboren. Er wordt echter algemeen aangenomen dat het geboortjaar van Martinus 316 is en dat hij vijfentwintig jaar aan het leger verbonden is geweest. Het kortere tijdsverloop en de dreiging dat Martinus zal sneuvelen, roept meer spanning op. Hierdoor brengt Sulpicius een element van martelaarschap in het verhaal.

Soldaat van Christus

Tot dan toe hadden alle heiligen hun geloof met de marteldood moeten bekopen. Martinus zou de eerste heilige worden voor wie dat niet gold. Sulpicius wil laten zien dat Martinus wel geleden heeft voor zijn geloof, hoewel hij er niet aan gestorven is. De tijd in het leger kan juist een goede voorbereiding zijn geweest op de toekomstige uitdagingen, een leerschool in soberheid en onthouding, opofferingsgezindheid en dienstbaarheid. In het leger leer je ook hoe het is om te leven in een gemeenschap. Deze periode heeft Martinus moedig en strijdbaar gemaakt. In de jaren die volgden was hij niet bang om een duidelijk standpunt in te nemen en hiervoor uit te komen, zelfs ten overstaan van keizers. Hij vocht tegen het kwaad, tegen het heidendom op het plat-

Ontslag uit het leger

*Sint Maarten deelt
zijn mantel, reliëf in
de Dominicuskerk
Utrecht*

[Fotograaf: Hub Crijns]

teland en tegen theologische denkbeelden die tegen de christelijke leer ingingen, zoals het arianisme. Uiteindelijk vocht hij tegen de duivel, die hem persoonlijk behoorlijk kon kwellen en die hij bij andere mensen probeerde uit te drijven.

Missionaris, kluizenaar en genezer

Na zijn vertrek uit het leger kon Martinus zijn hart volgen en een ascetisch leven leiden. Eerst ging hij naar Poitiers en meldde zich bij bisschop Hilarius, die voor hem een voorbeeld was van goed christelijk leven. Hilarius drong erop aan dat Martinus diaken zou worden. Martinus weigerde dit omdat hij zich als oud-soldaat niet waardig achtte. Hij accepteerde wel de lagere wijding van exorcist. Aanvankelijk ging Martinus op reis naar Pannonië om mensen (zoals zijn eigen moeder) te bekeren en te strijden tegen het valse geloof van het arianisme. Zijn missie bracht hem meermalen in benarde situaties, waarbij hij zijn leven niet zeker was. Daarna verbleef hij met een priester als metgezel op het eiland Gallinara waar ze leefden van de wortels van planten. Het eten van nieskruid, een giftige plant, werd hem bijna fataal. Nadat Martinus in Poitiers was teruggekeerd trok hij zich terug in een kluis in Ligugé. Dit was tien jaar lang de thuisbasis voor een ascetisch bestaan. Hij verliet zijn kluis alleen om in de omgeving te evangeliseren en zieke mensen te genezen. Zelfs wakte hij doden weer tot leven, niet op eigen kracht maar in de kracht van God. Dit bleef niet onopgemerkt.

Door de wijze waarop Sulpicius Severus de genezingen beschrijft die Martinus verrichtte, plaatst hij hem in de directe lijn van de apostelen. Daarnaast is in de ontwikkeling van Martinus het ideaal van martelaarschap steeds aanwezig. Martinus was bereid tot

het uiterste te gaan voor zijn geloof in Jezus Christus. Voor Sulpicius wordt dat zichtbaar in de gevaren die Martinus moest trotseren en vooral in de zelfgekozen ontberingen van het ascetische bestaan. Het is een levensstijl die Martinus de rest van zijn leven zou volhouden, ook na zijn bisschopswijding. Geïnspireerd door *Vita Antonii*, het belangrijke werk van Athanasius van Alexandrië over de kluizenaar Antonius in de woestijn van Egypte, wilde Sulpicius aantonen dat Martinus de Antonius van het Westen was.

Bisschop van Tours

In 371 werd Martinus tegen zijn zin aangesteld als bisschop van Tours. Zijn uitverkiezing was opmerkelijk, omdat de hogere functionarissen van de Kerk geen heil zagen in de zonderlinge man met de verwarde haren, gekleed in een ongewassen tuniek van geitenhaar. Maar de bevolking van Tours, die Martinus had leren kennen als een godsvruchtig mens met bijzondere genadegaven, wees hem aan als bisschop. De eerste maanden na zijn wijding woonde Martinus in een kleine cel bij de kerk van Tours. Daarna betrok hij een kluis in Marmoutier, waar om hem heen de eerste kloostergemeenschap in Gallië ontstond. Als bisschop nam hij het gevecht tegen het heidendom in zijn regio stevig ter hand. Hij vernielde tempels en heilighdommen en haalde zelfs een heilige pijnboom neer. In toenemende mate kreeg hij te maken met de strijd tegen ketterse stromingen binnen het christendom. Hij kwam daarbij in contact met verschillende keizers. Martinus was niet onder de indruk van hun hoge positie en durfde hen kritisch te bejegenen. In het conflict tussen de Kerk en keizer Maximus over Priscillianus, die van ketterij verdacht werd, kwam Martinus pal tegenover zijn medebisschoppen te

Martinus wekt een jongen tot leven

staan. Het viel hem zwaar. In deze periode gaf hij aan dat hij zijn genezingskracht en de gave om wonderen te verrichten, voelde afnemen.

In 397 maakte Martinus een winterronde langs zijn parochies en bezocht daarbij de kerk van Candes. Hij kreeg hoge koorts en was zo ziek dat hij niet meer verplaatst kon worden. Op 11 november stierf hij, 81 jaar oud. Het overlijden van Martinus staat niet in de *Vita* van Sulpicius Severus, die al in 395 was uitgebracht. In *Epistulae*, drie brieven die in 397 en 398 zijn gepubliceerd, vertelt Sulpicius hoe Martinus in de nacht van zijn overlijden in een droom aan hem verscheen om hem te zegenen en geeft hij een uitgebreide beschrijving van zijn sterven.

De mantel van Martinus

De verering van Martinus kwam meteen na zijn dood op gang. Een belangrijk relikwie

dat geruime tijd bewaard bleef, is de halve mantel die Martinus had overgehouden na zijn ontmoeting met de bedelaar in Amiens. De 'cappa' was in handen van de Merovingische vorsten en werd door een 'capellanus' bewaard in een 'capella'. Als er oorlog gevoerd moest worden, namen de vorsten de mantel mee naar het slagveld. De Merovingers en de Carolingers zagen Martinus als beschermer van de vorstelijke macht én als weldoener van de armen. Het verhaal van de mantel herinnerde hen aan de christelijke opdracht van naastenliefde. In onze tijd is het nog steeds nodig deze opdracht onder de aandacht te brengen. Van paus Franciscus is bekend dat hij een medaille met de beeltenis van de heilige Martinus aan regeringsleiders geeft om hen aan te sporen oog te hebben voor de armen. Het is een aansporing die niet alleen voor regeringsleiders geldt.

Literatuur

Sulpicius Severus, *'Het leven van Sint-Maarten'*, Uitgeverij Lannoo, Tielt 1997.
 Christopher Donaldson, *'Martinus van Tours, een biografie'*, Uitgeverij Gooi en Sticht, Hilversum 1987.
 Judith Rosen, *'Martin von Tours, Der barmherzige Heilige'*, Uitgeverij Philipp von Zabern, Darmstadt 2016.
 John Gibson Cazenove, *'St. Hilary of Poitiers and St. Martin of Tours'*, BiblioLife, HardPress Publishing, 2009, pp. 183-262.
 Sulpice Sévère, *'Saint Martin de Tours, Préface et introduction'*, Cerf, Paris, 2016.
'Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire', publié sous la responsabilité de la Compagnie de Jésus. Beauchesne, Paris, 1932-1995.
 De fresco's van Simone Martini over het leven van Martinus komen uit de benedienkerk van de basiliek van Sint Franciscus in Assisi.

De daden en gebeden van het boek Tobit

Diaken Vincent de Haas werkt bij de Katholieke Bijbelstichting en is bischoppelijk gedelegeerde voor de Parochiële Caritasinstellingen in het Bisdome Breda

Het boek Tobit is een bijzonder Bijbelboek. Het staat in de katholieke canon na de boeken Ezra en Nehemia, die over de terugkeer gaan na de ballingschap in Babel.

Tobit is gesitueerd in Ninive in Assur. Het Noordrijk is door de koning van Assur veroverd en heeft vele inwoners van het Noordrijk (hoofdstad was Samaria) weggevoerd naar zijn land. In het boek vindt men citaten van de profeet Amos, als ook verwijzingen naar Genesis, Jona en andere Bijbelboeken.

Het verhaal gaat over Tobit

Hij is met Anna getrouwd, en hun zoon heet Tobias. Tobit beijvert zich - ook in de ballingschap - in zijn trouw aan de Tora van Mozes en beoefent vele goede werken. Maar bij het

doen van een van die goede werken wordt hij blind. Zijn vrouw verwijt hem dan vervolgens: waar blijf je nu met je goede werken? Tegelijkertijd is er elders een zekere Sara die ongelukkig is in de liefde. De bruidegom die zij huwt, sterft steeds. Dat gaat zeven keer op een rij. Ook haar wordt verweten dat ze niet het goede, maar foute dingen doet.

Tobias en Rafaël op reis

Tobias wordt erop uitgestuurd om geld, dat Tobit ooit heeft uitgeleend, te gaan terughalen. Dat mag hij niet alleen doen. Ondertussen is de engel Rafaël (een van de zeven heilige engelen (Tobit 12,15)) naar de aarde gezonden. Hij heeft het gebed van zowel Tobit als Sara gehoord en hij krijgt de opdracht van God hen te genezen. Hij wordt

de gezelschap van Tobias op zijn reis naar de geldlener. Tobias vangt onderweg een vis waaruit hij - op bevel van Rafaël - het hart, de lever en de gal haalt. Met de lever en het hart kan hij door ze te verbranden als wierook de boze geest bij Sara verjagen. Daarna kan hij met haar trouwen. Ze worden gelukkig met elkaar. Samen met zijn bruid gaat Tobias - nog steeds vergezeld door Rafaël - terug naar Tobit en Anna. De gal kan Tobias gebruiken om de ogen van zijn vader te genezen. Het hele boek leest als een prachtige novelle. Naast het verhaal staan er veel gebeden, die het thema van het boek concreet maken.

Beeld van Tobias met de engel en de vis van Theo Mulder aanwezig in Velsen-Noord
[Fotograaf <https://standbeelden.vanderkrogt.net>]

Bidden en goede werken doen

De rode draad van het boek is dat men niet alleen moet bidden, maar ook goede werken moet doen om bij God in aanzien te komen. Tobit verwoordt het in een toespraak tot zijn zoon Tobias zo: beoefen de gerechtigheid en bewandel de wegen van het onrecht niet (...). Keer geen enkele arme de rug toe, dan zal God zijn aangezicht ook nooit van jou afkeren (Tobit 4,5.7). Tobit is een voorbeeldig gelovige aan wie wij ons kunnen optrekken. Verderop in het boek openbaart de engel Rafaël wie hij is. Hij zegt dan tegen Tobit en Tobias: bidden is iets goeds als het gepaard gaat met vasten, liefdadigheid en rechtvaardigheid. Het is beter aalmoezen te geven dan op goud te hopen (...). Wie liefdadigheid en rechtvaardigheid beoefent, zal het leven bezitten in overvloed (Tobit 12,8-9).

Doden begraven

Een van de goede werken die Tobit doet, is de doden begraven. Bij een van de keren dat hij een dode begraaft, legt hij zich neer en vergeet zijn ogen af te dekken. Dan valt er drek van een mus op zijn oog. Daarna kan hij niet meer zien (Tobit 2,7-10). Dit ongeluk brengt het verhaal in beweging.

Dit Bijbelboek is ook de bron van een van de zeven werken van barmhartigheid. Zes ervan vinden we in Matteüs 25,31-45. Het zevende werk kent dit boek Tobit als oorsprong. Paus Innocentius III (1198-1216) voegde in het jaar 1207 dit zevende werk toe aan de andere zes: de doden begraven. Hij ontleende het aan Tobit 1,17, waarin naast twee werken van barmhartigheid die in Matteüs 25 genoemd worden, speciaal de zorg voor het zorgvuldig en met eerbied begraven van de overledenen wordt benadrukt. Ik gaf brood aan de hongerigen en kleren aan de naakten; als ik het lijk van een volksgenoot buiten de muren van Nineve zag liggen, dan begroef ik het.

Werk van barmhartigheid

Voor joden en christenen is het altijd van groot belang geweest om hun doden te begraven. In de eerste eeuwen heeft dit goede werk waarschijnlijk veel bijgedragen aan de groei van het christendom. Doden liet men

niet langs de kant van de weg liggen. Juist door ze te begraven bracht men eer aan deze dode mens, en men zorgde ervoor dat de hygiëne toenam. Juist door de dode te begraven voorkwam men de verdere verspreiding van ziekten en andere zaken.

Dat paus Innocentius dit zevende werk van barmhartigheid in het leven riep, laat doorschemeren dat er een zekere verwatering plaatsvonden heeft. Door te benadrukken dat men de doden moest begraven en daarmee dus goed werk deed, kon hij de praktijk van het begraven weer stimuleren. Het sluit aan bij wat in het boek Tobit wordt beschreven: de lijken lagen buiten de muren en men liet ze daar liggen. Dat kon Tobit niet zomaar laten gebeuren. Dus gaat hij begraven. Dat kon paus Innocentius ook niet aanzien en spoort zijn medegelovigen aan te doen wat Tobit deed.

In onze tijd is begraven (of cremieren) vanzelfsprekend. Er is wellicht daarom ook een geestelijk goed werk dat hierbij aansluit, namelijk: bidden voor de doden. Tot het Tweede Vaticaans Concilie was het bij vele mensen de gewoonte om elke avond te bidden voor dierbare overledenen. Daarom bestonden er ook bidprentjes of gedachtenisprentjes. De vele intenties in onze kerkvieringen wijzen op dezelfde praktijk: je dierbare doden gedenken en voor hen bidden. Blijvend eer betonen aan de doden is belangrijk voor allen.

Ora et labora

Het belangrijkste van het boek Tobit blijft toch dat men naast onophoudelijk bidden ook goede werken moet blijven doen. We kennen de nood in de wereld, vlakbij en verderop. We weten dat onze naaste ver weg en dichtbij op ons rekent. We hebben ogen gekregen om te zien wat er aan de hand is (zien). We hebben vaak een diepgaand gevoel van: zo kan het toch niet langer (bewogen worden). We hebben het verstand en we hebben onze handen om in actie te komen (in beweging komen). Moge het boek Tobias ons inspireren dat te blijven doen.

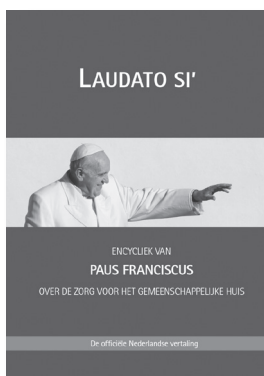
De verlossing van het kwade

Theologische elementen in 'Laudato Si' en 'Fratelli Tutti'

Prof. Dr. Fred van Iersel is emeritus professor Tilburg University

In augustus publiceerde het International Panel on Climate Change (IPCC) zijn bevindingen over de klimaatverandering. Dit document bevestigt de urgentie van de verduurzaming van de economie en daarmee de grondige herziening van levensstijlen.

Bezien vanuit deze noodzaak van een radicaal ander mondiaal klimaatbeleid is de oproep van paus Franciscus in 2015 tot bekering naar een 'integrale ecologie' in de encycliek '*Laudato Si*' begrijpelijk. Er is een radicaal andere levensoriëntatie en radicaal ander maatschappelijk handelen nodig om de sociaal-ecologische visie op het 'gemeenschappelijk huis' waar te kunnen maken. Een visie die voor natuur, milieu, klimaat opkomt en gelijktijdig, daarmee verweven, voor de meest kwetsbaren in de wereldsamenleving. Die gelijktijdigheid van de sociale en ecologische visie is nieuw in de geschiedenis van sociale encyclieken. In deze bijdrage benader ik de theologische lagen van de sociale encyclieken '*Laudato Si*' en '*Fratelli Tutti*' van paus Franciscus.

het christendom de veroorzaker bij uitstek was van de ecologische problemen, zoals de historicus en filosoof Lynn White in 1967 stelde in zijn essay: '*The historical roots of our ecological crisis*'. Men kan deze visie van White niet afdoen met de constatering, dat in cultuurhistorisch perspectief het christendom,

naarmate het minder macht heeft, van meer zaken de schuld krijgt. Op deze voor haar toekomst cruciale uitdaging had de Rooms Katholieke Kerk tot dusverre niet geantwoord op het niveau van de sociale leer. Deze tweede doelstelling zit in hoofdstuk 3 van '*Laudato Si*', waarin de ecologische crisis wordt geduid vanuit problemen die hun oorsprong niet, of niet per definitie, in het christendom hebben, namelijk ten eerste het autonoom worden van technolo-

gie en hiermee gepaard gaande technocratie, en het moderne antropocentrisme. '*Laudato Si*' houdt wel de beeld Gods antropologie overeind, die aan de mens een bijzondere plaats in de schepping toekent. De eenheid met de schepping als geheel is er niet een van identiteit (ze zijn niet hetzelfde), maar van verbinding.

'Laudato Si'

'*Laudato Si*' heeft in 2015 vier doelstellingen. De eerste doelstelling is op korte termijn een basis te leggen voor een gemeenschappelijke, ook internationaal-politieke aanpak van klimaatproblemen in het 'gemeenschappelijk huis' (no.13).

De tweede doelstelling is te weerleggen dat

Scheppingstheologie

De derde doelstelling van '*Laudato Si*' is de kerk te herinneren aan haar opdracht om de schepping te beschermen, waarvoor een juist verstaan van haar scheppingstheologie cruciaal is. Deze doelstelling zien we in de herinterpretatie van de scheppingstheologie in hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk wordt

positie gekozen in het debat tussen mensen die de schepping slechts een instrumentele betekenis toekennen – namelijk als van belang voor de mens – en degenen die de betekenis van de schepping als ‘intrinsiek’ zien, dus als op zichzelf waardevol, los van de instrumentele betekenis voor de mens (no. 33). Dit hoofdstuk 2 bevestigt de Joodse en christelijke visie dat de mens naar Gods beeld en gelijkenis is geschapen en daarom een bijzondere waarde, positie en opdracht heeft. Deze antropologie wordt niet verbonden met een voorondersteld privilege van de mens om de schepping te instrumentalisieren en uit te putten. Hierbij is wel de filosofische vraag te stellen hoe aan de contingente schepping een intrinsieke waarde kan worden toegekend zonder een pan(-en) theïstische positie in te nemen en zonder hierdoor theologisch in een absoluut nemen van de schepping terecht te komen. In een sociale encycliek behoeft deze vraag niet uitputtend aan de orde te komen. De kwestie is wel van belang, want de klimaatcrisis is onoplosbaar zolang er geen productieve coalitie tot stand komt tussen ‘instrinsicisten’ en ‘instrumentalisten’. De sociale leer is er daarom, gericht als ze is op het *bonum commune* en niet op de correcte spiritualiteit van minderheden, niet bij gebaat deze twee te scherp tegenover elkaar te zetten. Aan de kansen op convergentie van de benaderingen besteedt de Paus helaas geen aandacht.

De kerk in de wereld

De vierde doelstelling van ‘*Laudato Si*’ is de positie en rol van de kerk in maatschappelijke en politieke processen te definiëren. Dit gebeurt in hoofdstuk 6, waarin voor de Kerk een educatieve, spiritualiteit bevorderende rol wordt aangeduid. Deze rol past geheel in de visie die paus Franciscus eerder in zijn carrière als kardinaal Bergoglio in Argentinië bepleit had: niet een rol voor de Kerk op het gebied van rechtstreekse politieke interventie (bemoeienis met staatsinrichting en staatsmacht), maar een maatschappelijk

gerichte, educatieve, die zich richt op empowerment van het volk en het aanreiken van de richting waarin overheid en samenleving zich kunnen bewegen.

Deze vier doelstellingen lijken anno 2021 grotendeels gerealiseerd. In Parijs is succesvol gewerkt aan een morele en politieke consensus. Het imago van het christendom omtrent haar houding tegenover natuur, milieu en klimaat is verbeterd, al is Lynn White’s school wellicht niet overtuigd van de Franciscaanse wending in het katholieke zelfverstaan als historische factor. Ten derde is de scheppingstheologie in de Kerk zelf geagendeerd. Ten vierde is de Kerk opnieuw gepositioneerd, meer als maatschappelijke actor dan als politieke actor. In Europa past deze positionering goed bij de minderheidspositie van het christendom.

Theologische reflectie

Theologische reflectie op ‘*Laudato Si*’ kan verschillende ingangen nemen. Ik neem de pauselijke inzet op bekering als invalshoek. Mijn vraag hierbij is of er eigenlijk wel iemand is die goed doet volgens paus Franciscus, of is de pauselijke

spiritualiteit er een van psalm 14, vers 1c: er is niemand die goed doet? Iedereen moet zich bekeren tot een eco-sociale attitude en praktijk. De paus wil zeker vijf dialogen aangaan zegt hij in hoofdstuk 5. Zijn er evenwel maatschappelijke actoren die een ‘best practice’ laten zien? En hoe zit het met de proceskant van de benodigde ecologische wending? Is dit niet een historisch en maatschappelijk proces vol spanningen, tegenspraken en ambigüiteiten? De proceskant van de benodigde sociaal-ecologische wending blijft onderbelicht in ‘*Laudato Si*’. Weliswaar verwijst paus Franciscus in ‘*Laudato Si*’ en in ‘*Fratelli Tutti*’ naar zijn in ‘*Evangelii Gaudium*’ opgenomen visie op sociaal-culturele en politieke conflicten (EG no’s 222- 238; LS no.198), maar de ambigüiteit en menselijke ambivalenties die met de bepleite historische processen gepaard gaan, blijven goeddeels onbereflecteerd in ‘*Laudato Si*’.

Verlossing als leidmotief

Vervolgens vraag ik me af of dit misschien te maken heeft met het feit dat paus Franciscus de scheppingstheologie lijkt te isoleren van de theologie van de verlossing. Verlossing, bevrijding, verzoening als theologisch leidmotief zou meer duidelijk maken van de proceskant van de maatschappelijke verandering die nodig is, en ook recht doen aan de ambiguiteiten, ambivalenties en paradoxen die in historische processen optreden. Heeft de klimaatcrisis niet juist een bevrijdingstheologisch paradigma nodig? Nu lijkt het er op dat we uitgenodigd worden naar een pre-technologisch en zelfs pre-industrieel ideaal van een ecologische agrarische samenleving aan de hand van een geromantiseerd retrogericht beeld van de schepping. Kortom, iets meer van een in het Exodus-paradigma verankerde spiritualiteit zou deze encycliek goed gedaan hebben. Ik benadruk dat, omdat het mij opvalt dat de receptie van *'Laudato Si'* in Nederland in de Nederlandse politiek vrijwel afwezig is. Dit terwijl een voor de economie belangrijke organisatie als VNO/NCW hier wel serieuze aandacht aan besteedt. De dialoog over *'Laudato Si'* draait volgens mij nog te veel om spiritualiteit en te weinig om beleid. Kansen hierop komen er nog voldoende: het klimaat komt alsnog hoger op de agenda. De sociale leer kan opnieuw haar kracht tonen in prudentiële afwegingen in beleidskeuzes, zoals ze dat in eerder vredesprocessen ook deed.

Zonde en kwaad

Paus Franciscus haalt in *'Laudato Si'* no. 8 met instemming de Oosters Orthodoxe patriarch Bartholomeus aan, die juist de zonde - en daarmee het kwaad in de geschiedenis - naar voren brengt in zijn sleuteldocumenten over groene spiritualiteit. Wat blijft van deze aandacht voor zonde en kwaad over in paus Franciscus scheppingstheologie? Toegegeven, een sociale encycliek is geen scheppingstheologisch tractaat. Toch roept de verwijzing naar de scheppingstheologie de vraag op waarom de paus niet helderder definieert van welk historisch en maatschappelijk kwaad de mensheid verlossing behoeft, en hoe het hiertoe leidend proces

van verlossing er uit kan zien. En wie er reeds met vallen en opstaan op weg zijn naar 'best practices'. De oproep tot bekering van allen overtreft de oproep van paus Johannes XXIII die zich in *'Pacem in Terris'* (1963) richtte tot *'alle mensen van goede wil'*. Waar zijn die mensen van goede wil in *'Laudato Si'*? Zijn er geen industrieën die investeren in klimaatbeleid, is technologie inherent technocratisch? Zijn we met *'Laudato Si'* niet op een punt beland, dat de Kerk na haar moeite met de industriële revolutie nu moeite heeft met de technologische revolutie en hiervan niet de positieve potentie, maar uitsluitend de risico's benadrukt? Is een pre-industriële en pre-technologische spiritualiteit werkelijk een belangrijk element van een antwoord op de crisis, of gaat het er juist om passend gebruik van macht te stimuleren, nu ingrijpen in de klimaatcrisis (hopelijk) nog mogelijk is? Ik leg hier zo veel nadruk op, omdat het spirituele, contemplatieve perspectief in *'Laudato Si'* verbinding behoeft met maatschappelijke praktijken om bij te kunnen dragen aan oplossing van de klimaatcrisis. Bij maatschappelijk en politiek effectief handelen komt meer kijken dan inspiratie. Door op die praktijk zelf te focussen, komen ook nieuwe vragen aan de encycliek boven, zoals: wat betekent het dat paus Franciscus het milieu een collectief ondeelbaar goed noemt (no. 20)? Pleit hij voor centralisatie in de politieke aandacht hiervoor? Waarom komen de waardigheid van de menselijke persoon (no. 157) en het subsidiariteitsbeginsel (nr. 198) zo laat aan de orde in *'Laudato Si'*? Zet paus Franciscus morele motivatie en particulier initiatief op het tweede plan? Of wreekt zich hier dat de VN de eigenlijke geadresseerde is?.

'Fratelli Tutti'

Volgens mij is *'Fratelli Tutti'* een uitwerking van de no's 89-92 en 228-232 van *'Laudato Si'*. Ik lees deze encycliek als een poging om de broederschap te agenderen, de vergeeten waarde van de Franse Revolutie. Het vrijheidsconcept van het liberalisme wordt

Paus Franciscus ondertekent 'Fratelli Tutti'
[Foto: VaticanNews]

onder vuur genomen (zie no. 103 en in 163-169). Daarbij roept de bespreking ervan in 'Fratelli Tutti' de vraag op met welke liberale filosofen paus Franciscus hier in discussie is. Sommige generaliserende beweringen over het liberalisme en marktdenken bijvoorbeeld kunnen makkelijk weerlegd worden, onder meer vanuit de liberale filosofie van John Rawls.

Het gelijkheidsbeginsel wordt in 'Fratelli Tutti' met de werkelijkheid geconfronteerd, waar blijkt dat mensenrechten nog 'onvolgende universeel' zijn. Broederschap wordt hier bovendien ingezet tegen individualisme (no. 105).

Kritiek op populisme

Merkwaardig is de visie van paus Franciscus op het populisme. Zijn kritiek lijkt eerder een kritiek op Argentijns populisme, het peronisme, dan op hedendaagse vormen van populisme. De kritiek op het begrip 'volk' gaat voorbij aan de wortels van het westers populisme in de teloorgang van de verzorgingsstaat en het ontbreken van een georganiseerd communitarisme in laatmodern Europa. De pauselijke leermeester J.C. Scannone bepleit een communitarisme, waarin het volk zich, educatief ondersteund door de kerk, organiseert in haar solidariteit. In Europa ontbreekt zo'n model sinds het

Rijnlandse model het heeft verloren van het neoliberalisme. Het populisme is echter een reactie op doorgeschoten neoliberalisme. De kern ervan is niet de verzwakking van de notie van volk, maar van burgerschap. Paus Franciscus' pleidooi voor maatschappelijke vormen van broederschap en het offensief voor een cultuur van vriendschap hangt dan in de lucht. De urgentie ervan bestaat wel, maar of de mogelijkheden daartoe bestaan is een vraag die niet op basis van de analyses in deze encyclië te beantwoorden is. Merkwaardig is dat in 'Fratelli Tutti' de ecologische dimensie weer volledig verdwijnt achter de horizon van sociale problematieken. Hierin is 'Fratelli Tutti' geen uitwerking van 'Laudato Si', maar eerder een terug naar af.

Barmhartige Samaritaan

'Fratelli Tutti' bevat een prachtige uitleg van de parabel van de Barmhartige Samaritaan. Maar schoonheid verblindt, want door de beschouwing over omgang met vreemdelingen en vluchtelingen exclusief aan deze parabel te verbinden, verdwijnt een kernvraag uit de sociale leer uit beeld. De vraag hoe een op gerechtigheid gebaseerde orde er uit ziet, die ervan uit gaat dat gerechtigheid voortkomt uit (goddelijke en menselijke) barmhartigheid, in plaats van hiermee in contrast te staan. Gezien de discussies in Nederland over de toekomst van de rechtsstaat - zoals in de toeslagenaffaire - is het van groot belang het concept van gerechtigheid boven tafel te houden in de discussie. Daaraan levert 'Fratelli Tutti' een bescheiden bijdrage, omdat de barmhartigheid niet sterk verbonden wordt met de vraag naar gerechtigheid.

F. Verkleij, 'Bekering tot integrale ecologie, de boodschap van paus Franciscus in zijn encyclië *Laudato Si'*', in: B. van den Berg en L. Mock (z.j.), 'Zorg voor de aarde, herstel van de wereld. Levensbeschouwelijke reacties op de ecologische crisis', Uitgeverij Amphora, Utrecht p. 108-146, vooral 116-119.

“Wij zijn als buurtpastores aanwezig in het leven van mensen”

Het diaconale interview is met Elizabeth van Dis, buurtpastor in Utrecht

“Waar je talenten en de behoeften van de wereld elkaar kruisen ligt je roeping” zei de Griekse wijsgeer Aristoteles al. Dit speelt ook bij diaconale taken. Dan ligt de zending tot een taak bij een kerkelijke gemeenschap of een groep christenen.

In 2015 verzocht de woningbouwvereniging BO-EX aan de stichting Buurtpastoraat Utrecht om een buurtpastor op projectbasis. Want hele straten in de wijk Hoograven-Zuid zouden worden aangepakt voor groot onderhoud. Men noemde het een wijk ‘met veel problematiek achter de voordeur’. De overgang naar de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) was nog in volle gang. Men wilde iemand die langdurig in de wijk zou rondlopen, bij alle betrokken bewoners zou aanbellen, zou proberen hun vertrouwen te

winnen en op basis daarvan zou ontdekken wat er speelde. Elizabeth van Dis solliciteerde. Zij had na de PABO in de multiculturele wijk Overvecht op een basisschool voor de klas gestaan en haalde in deeltijd een master Religie in hedendaagse samenlevingen aan de Universiteit van Utrecht. Ze rondde deze studie af met een veldstudie en een scriptie over de rol van religieuze leiders bij de verzoening tussen christenen en moslims op de Molukken.

Presentie als kern

Stichting Buurtpastoraat Utrecht bestaat nu 27 jaar en werkt vanaf het begin volgens de presentiebenadering. Deze manier van werken ziet relationele afstemming als basis voor alle hulp en steun. Oprichter was het dekenaat Utrecht. In 2008 trok kardinaal

Eijk de kerkelijke erkenning in; hij vond het werk te weinig relatie hebben met pastoraat en met geloofsverkondiging. Velen betreunden deze beslissing; ook de in de stad aanwezige ordes en congregaties, die het diaconale belang zagen van het werk. De religieuzen blijven het buurtpastoraat steunen, evenals de parochie. Er zijn nu verspreid over de stad vijf buurtpastores in dienst plus een part-time directeur voor de fondswerving en de coördinatie. De Gemeente Utrecht draagt thans bijna 40% van de kosten. Andere grote sponsors zijn het Franciscusfonds (20%) en de Katholieke Caritas Utrecht (KCU) (15%). De overige 25% komt van andere kerken en fondsen. Er is sprake van een breed draagvlak, bij de kerken en daarbuiten.

Volgens de aartsbisschop mogen alleen priesters zich pastor noemen. Maar de term 'buurtpastor' is al ingeburgerd. Je zou het kunnen vergelijken

met de geestelijk verzorgers bij de Marine: die worden van hoog tot laag 'aal' (aalmoezenier) genoemd. Dat is zo gebeven, ook toen de laatste priester vertrok. Het is een

vertrouwensfunctie. Hoe kijkt Elizabeth aan tegen de aansprektitel 'buurtpastor'? Zij heeft een hervormde achtergrond en is na een zoektocht in 2019 door het vormsel rooms-katholiek geworden. Zij vertelt dat haar werk haar geholpen heeft bij het verdiepen van haar katholieke spiritualiteit.

Dit diaconaal werk is ook pastoraal

Elizabeth: "De functie in de wijk Hoograven is wel verwant met, maar toch duidelijk anders dan die van een maatschappelijk werker. Deze laatste komt om een probleem in kaart te brengen om daarna samen met de mensen aan een oplossing te werken. Liefst zo snel mogelijk, want de caseload is hoog. Ons vertrekpunt is anders. Wij zijn als buurtpastores aanwezig in het leven van mensen met een precair bestaan. Ons doel is om aan te sluiten bij en ons af te stemmen op het leven van de ander om vertrouwen te winnen. Vanuit die basis bepaal je samen

wat er bij de ander op het spel staat. Meestal is het een langzaam proces, waarbij mensen eerst de kat uit de boom kijken en me steeds iets meer betrekken bij zaken die voor hen belangrijk zijn. Het is niet per se nodig om iets te doen; wel moet je erbij blijven waar de ander is. Soms zijn gesprekken voldoende; soms zoek je samen naar praktische oplossingen. Je bent niet alleen betrokken bij de problemen, maar bij het hele leven van de mensen. In sommige gezinnen heb ik met meerdere gezinsleden een lijntje lopen. In de ontstane vertrouwensrelatie kunnen pastorale thema's aan de orde komen. Het kan gaan over schaamte en dankbaarheid, over tegenslag en geluk, over de eigen worsteling met het leven en waar je eigenlijk ten diepste naar verlangt. Het gaat op het niveau van de beleving over de hele mens, over het leven met zijn sterke en met zijn uitzichtloze

kanten. Soms willen mensen ook met je bidden. Dan breng je samen je kwetsbare leven voor God. Een en ander wordt mogelijk als je zo lang mogelijk op dezelfde plek blijft.

Ik ben hier nu ruim zes

jaar en raak steeds meer vertrouwd met wat er leeft in de haarvaten van de buurt. Ik heb nog contact met de mensen die ik zes jaar geleden heb leren kennen, maar merk ook dat ik steeds weer nieuwe mensen leer kennen. Juist ook mensen die in eerste instantie afhoudend waren. Sommigen spreek ik elke week, anderen eenmaal per maand, thuis of door een praatje op straat. Met een maatschappelijk werker is het 'hit and run'. Je zou mijn werk eerder kunnen omschrijven als een treintje dat steeds weer langs komt. Zo heb ik heel veel mensen leren kennen, van allerlei leeftijden en met allerlei verschillende achtergronden."

Het eigene van buurtpastoraat

Elizabeth: "Je bent in dit werk geen functionaris; je komt niet je professionele ding doen, maar je stemt je af op de ander. Hierin is hoe je als persoon bent heel belangrijk. Je komt jezelf in dit werk onher-

**"Het geloof is
allemaal niet
zo maakbaar"**

roepelijk tegen. Want als je relationeel werkt ben je je eigen instrument. Wat zijn je spontane neigingen om te reageren op allerlei situaties? Waarom wil je bijvoorbeeld zo graag een snelle oplossing en is iemand daar wel bij gebaat? Hoe kijk je spontaan aan tegen een vrouw met een hoofddoek of tegen iemand die net uit de gevangenis komt? Welke spontane gedachten roepen nieuwe situaties bij je op? Die gedachten kunnen veel meer over jou zeggen dan over de ander. In ons werk leren we deze neigingen te herkennen en ons oordeel op te schorten. Dit doen we door regelmatig logboekverslagen te schrijven. Eens per twee weken bespreken we als team deze geschreven verslagen. Hierdoor krijgen we zicht op ons handelen en oefenen om steeds het perspectief van de buurtbewoner voor ogen te houden en aan te sluiten bij zijn of haar tempo en beleving. Bij crisissituaties bellen we elkaar. Hoe ga je er bijvoorbeeld mee om als je het idee hebt dat iemand je om de tuin leidt om iets voor elkaar te krijgen? Of als je meer contact krijgt met de wereld van de harde criminaliteit? Je hebt een zwijgplicht, maar daar zit een grens aan als iemand je medeplichtig wil maken. Hoe kun je heel duidelijk zijn in waar grenzen liggen maar wel in relatie met iemand blijven staan? Dat vraagt veel zelfkennis. Opschrijven hoe je de ander, de situatie en jezelf meemaakt en daarover met anderen reflecteren is noodzakelijk. Zo houd je ook plezier in je werk. Want als je de moeilijke kanten onder ogen kunt zien en verwerken houd je ook oog voor de vele prachtige momenten en ontmoetingen die er zijn.”

Spiritualiteit

In het artikel over presentiepastoraat in het juninummer van ‘*Diakonie & Parochie*’ kwam op het eind ‘het lege moment’ ter sprake. Dat is het moment dat de werker zichzelf even kwijt is en dat anderen dat merken. Als je daar samen doorheen komt intensiveert dat het contact, zegt men. Sommigen duiden dat zelfs religieus, als het moment dat de Heilige Geest ruimte krijgt. Hoe kijk jij daar tegen aan?

Elizabeth: “Ik heb niet zoveel met die term. Het moment waarop je niet weet wat je te doen staat, of juist in een spanningsveld terecht komt omdat er grenzen opgezocht worden, is naar mijn idee juist een vol moment. Vol van bijvoorbeeld verwachtingen, onderbuikgevoelens, emoties, verwarring, of spanning. Zulke momenten zijn inherent aan relationeel werken omdat je dichtbij wil komen. Je gaat het ongemak niet uit de weg gaat en je zoekt uit wat je te doen staat. Reflecteren en sparren over dit soort moment met collega’s is hierbij noodzakelijk. Zo help je elkaar om op een verstandige manier je te verhouden tot een situatie. Zelfs ben ik wat terughoudend in het religieus duiden van situaties. Ik zie wel iets van Gods Geest als iemand bijvoorbeeld ondanks alles trouw kan blijven aan een ander ondanks allerlei misère. Of als iemand tot een doorbraak komt lijkt te komen naar een andere manier van leven. Er kan wel altijd een terugslag komen. Het ongemak van dit werk zit ook in ons geloof. Het is allemaal niet zo maakbaar. In de eucharistie is daarom het Kyrie me dierbaar. In het Kyrie is veel ruimte voor onze eigen onmacht, ons verdriet, ons gevoel

van leegte en voor wat het dagelijks leven met je doet. Je maakt duidelijk hoezeer je er naar verlangt dat Gods liefde meer aanwezig is in ons eigen leven en in dat van zoveel anderen. In het gebed hoef je jezelf niet op te blazen. Je laat je zien zoals je bent; juist dan komt er ruimte voor troost en de ervaring van Gods verborgen nabijheid. Omdat deze open houding in mijn werk ook zo belangrijk is ervaar ik dat mijn werken met de mensen me helpt om te groeien in spiritualiteit.”

De buurtpastor als vrouw

Heeft het voordelen om dit werk als vrouw te doen? Elizabeth: “Je krijgt misschien iets makkelijk toegang tot het leven van vrouwen in de wijk. Maar ook mijn mannelijke collega’s vinden aansluiting bij vrouwen, ook bij vrouwen met een niet-westerse achtergrond. Of je nu man of vrouw bent, het is van belang dat je grenzen aangeeft binnen de relatie die

je met iemand hebt. Voor sommige mensen ben ik een professionele vriendin, maar ik ga niet mee op vakantie. Of ik ben een vertrouwenspersoon maar ik ga geen liefdesrelatie aan. Daar ben ik open over en dat wordt over het algemeen gerespecteerd. Soms hebben buitenstaanders een wat soft beeld van ons werk. Wij zouden vooral van pappen en nathouden zijn. We hebben alle tijd en voeren weinig uit omdat we er zijn. Dat beeld klopt niet. Binnen een vertrouwensrelatie kan alles besproken worden en dat kan ook confronterend zijn. Dit is juist hard werken! Ingewikkelde gesprekken en hulpvragen gaan we niet uit de weg. We merken dat het vertrouwen bij veel buurtbewoners te voet komt en te paard gaat. Mensen zijn vaak wantrouwend doordat zij al meerdere hulpverleners langszij hebben gehad. In dit werk word je dag aan dag met je neus op de rauwe feiten van het leven gedrukt. Alle opsmuk is er hier in de wijk wel vanaf. Tegelijkertijd is er een groot verlangen naar toekomst, naar een nieuw begin, naar leren omgaan met het lijden. Het werk gaat van de hak op de tak met verschillende mensen. Een moeder die vertelt over

het gemis van haar zus die in Turkije woont, terwijl een dochter binnenloopt en vragen heeft over de studiefinanciering. Net als we willen inloggen op de website van DUO tikt er een buurvrouw op het raam met een zelfgebakken broodje en vraagt of ik ook een stukje wil. Ik geniet van de dynamiek van al deze contacten, hoewel het soms ook energie kost omdat er veel tegelijk op je afkomt. Het vraagt om een aandachtige houding, zodat je snel kunt schakelen om soms later weer ergens op terug te komen. Ook probeer ik oog te hebben voor wat er niet gezegd wordt of voor wie op de achtergrond is. Even naar boven lopen naar een kind dat zich niet laat zien maar wel graag blijkt te vertellen hoe haar spreekbeurt was gegaan. Of tussen het

doornemen van de post van een familie vragen hoe het gaat met de familie in Syrië.”

“Alle opsmuk is er hier in de wijk wel vanaf”

Momentenopnamen

Het jaarverslag over 2019 spreekt van

een totaal bereik van 289 buurtbewoners, waarvan een groot deel een Nederlands-Marokkaanse of andere culturele buitenlandse achtergrond heeft.

Momentopnamen over 2019 aan de hand van een lied van Oosterhuis: *Wat ik gewild heb* ‘Ik heb spijt van mijn verslaving. Daardoor ben ik dakloos geraakt. Ik had een diploma willen halen, een gezin willen hebben, maar dat is niet gelukt’ (Ahmad, 50); *Wat ik gedaan heb* ‘Ik heb mijn vrienden niet verraden want snitchen doe je gewoon niet. Daardoor heb ik de maximale straf gekregen’ (Kenan, 22); *Wat ongezegd bleef* ‘Ik heb dit nog nooit tegen iemand gezegd, maar soms denk ik: het hoeft van mij allemaal niet meer. Ik vind er niks meer aan. Ik heb genoeg pillen in huis...’ (Anna, 79); *Wat onverzoend bleef* ‘We hebben nog ruzie met elkaar maar negeren elkaar gewoon. Ik heb eigenlijk helemaal geen vrienden meer omdat ik niemand meer vertrouw’ (Kelsy, 9).

Tekst is van Hans Oldenhof.
Foto’s zijn van Marieke Odekerken
www.buurtpastoraatutrecht.nl

Wie goed doet...

Pastoor Harrie Brouwers in gesprek met Marijke Beckers, werkgroep diaconie St. Laurentiusparochie Voerendaal

Zeker, 'mijn' parochie in Voerendaal deed aan 'diaconie'. Bedelaars werden door mij niet weggestuurd, de Zonnebloem bezocht zieken, leden van de bezoekersgroep zochten contact met mensen die een dierbare verloren hadden. De vormelingen zamel- den in voor de voedselbank.

Er was ook een dekenale Vincentiusvereniging met een winkel voor tweedehands kleding en een meubelopslag. Jaarlijks stuurde deze een verzoek aan de parochies om adressen voor het bezorgen van een kerstpakket. Het verzoek bracht me in verlegenheid. Het overleg in de parochieraad leverde weinig adressen op. Kenden wij de mensen die het financieel echt moeilijk hadden? Eigenlijk niet. Dat voelde als een groot tekort.

Netwerken om kennis op te doen

Marijke Beckers werd de contactpersoon voor de Vincentiusvereniging. Zij had een nieuwe en ambitieuze aanpak. Ze houdt van netwerken en is daar goed in. Ze durft

op personen en instanties af te stappen. Ze had de ambitie om in contact te komen met mensen die hulp behoeften. Bijna vanzelf kwamen ook de contacten tot stand met de velen, die graag iets willen doen. Er is overal bereidheid om te helpen als het wantrouwen maar wordt overwonnen dat de hulp niet op de goede plek terecht komt. Op dat gebied heeft de kerk nog een goede naam. De vele investeringen van paters en zusters, gedurende vele eeuwen, voor zieken en in het onderwijs leveren de parochie nog altijd veel krediet op.

Marijke Beckers zorgde ervoor dat het kerkbestuur lid werd van de plaatselijke ondernemersvereniging. Tijdens de maandelijkse ontmoetingen ontdekten de ondernemers dat de parochie ook een 'hele onderneming' is. Ze toonden een open oor en hart voor de nood in het eigen dorp. Ze doneerden gul. Marijke legde contact met de scholen. Leerkrachten moesten weten, dat we als kerk willen helpen waar we maar iets kunnen betekenen, materieel of anderszins; met taallessen, coaching, budgetbewaking, formulieren invullen. Het uitgangspunt van deze gesprekken was onze belangstelling voor wat ze allemaal deden: 'wat komen jullie zoal tegen? Kunnen we mogelijk ergens bij helpen?'

Dezelfde gesprekken vonden plaats met Maatschappelijk Werk en ambtenaren van de gemeente. Zij verwezen met regelmaat mensen naar de parochie. Zelf konden ze vaak pas helpen na verloop van enige dagen of weken. Een vluchtelingengezin in een leeg huis zonder bed konden wij diezelfde avond al tegemoet komen. Er kwamen tegoedbonnen van tien euro voor de plaatselijke supermarkt om bij acute nood zonder contant geld iets te kunnen doen. Een schoenenzaak bood

De vrijwilligers van de speelgoedactie
[Foto: archief parochie]

een voorraad schoenen aan, die overbleven van de uitverkoop.

Zien helpen doet helpen

De communicantjes die elk jaar een goed doel zochten, vonden het spannend om iets voor kinderen in het eigen dorp te doen. Er kwamen donaties binnen en steeds meer mensen vonden de weg. Serviceclubs boden hun diensten aan. De gemeente betrok de parochie erbij als er conferenties waren of studiedagen. Door een steviger wordend netwerk van mensen leerden wijzelf steeds beter de weg vinden in alle mogelijke hulp die er te vinden is. Door de effectiviteit van de hulp werden we een meer geziene partner bij deze en andere instanties.

Intussen kwamen er meer activiteiten en meer mensen die daaraan mee wilden helpen. De jaarlijkse inzameling van gebruikt speelgoed in de decembermaand groeide uit zijn voegen. De laatste keer waren het meer dan 10.000 spullen die allemaal compleet en netjes moesten zijn. Er konden gezinnen tot ver buiten het dorp mee worden geholpen. Er werden ook kinderkleren en -schoenen verzameld. Het aantal gezinnen dat geregeld hulp kreeg aangeboden groeide tot tegen de 100. Ze kregen via de gemeente een uitnodiging om kleding of speelgoed te komen uitzoeken.

We hebben een 'doe een wens'-actie georganiseerd. Kinderen mochten een wens opgeven voor de vakantie. Sommigen wilden een dagje Efteling, anderen een bezoek aan het Anne Frank huis of naar het Steinerbos. De gemeente schoot te hulp en vrijwilligers uit de parochie. Alle wensen zijn vervuld. Er werden zwemlessen aangeboden aan gezinnen, vooral toen er in Nederland enkele kinderen van vluchtelingengezinnen verdronken waren. Dit ging overigens niet helemaal zonder spanningen op te roepen tussen dochters en echtgenotes die graag wilden, en vaders en echtgenoten die daar grote vraagtekens bij zetten. In de loop der jaren vonden de meisjes vaker de weg naar ons omdat de spanningen waren toegenomen met het ouder worden.

Ook hebben we een cursus fietsen aangeboden, met aan heuse fiets aan het eind. Een

plaatselijke fietsenmaker deed graag mee. Inmiddels was bekend dat we voor goede fietsen, en vooral kinderfietsen, een mooie bestemming hadden.

Kerstpakketten

De jaarlijkse kerstpakketten zijn een goede gelegenheid om bij iedereen een praatje te maken. Daar is grote behoefte aan. Het is een genade te weten dat er mensen met je meeleven en die je niet vergeten zijn. Een kleine groep mensen doet dit bezoekerswerk. Het moet persoonlijk blijven. Er komt geen instantie langs maar iemand met een naam, en iemand die jouw naam kent. Ook met Pasen krijgen ze allemaal een bezoekje. De reacties zijn hartverwarmend. Een stukje gebak van het Suikerfeest, een kindertekening van de kerkhal vol kleren en schoenen, of een opmerking aan de deur 'Wat fijn dat u altijd weer aan ons denkt!' Iemand mailt dat ze het fijn vindt om eens 'ergens op straat' te praten. Een moeder bedankt voor een telraam, want het leren rekenen met snoepjes had ook zo zijn nadelen; vooral bij het optellen! En wat te zeggen van de jongeman die geld nodig had. Marijcke Beckers vond het beter om hem mee te nemen naar de winkel om melk, brood appels en chocola uit te zoeken. Bij de uitgang vroeg hij opnieuw om geld: hij had nog medicijnen nodig. Met het gekregen tientje rende hij de winkel binnen en kwam naar buiten met een kratje pils en een brede smile.

We hebben er altijd op gelet dat we de hulp niet anoniem gaven. Het komt herkenbaar van de parochie. Zonder bijbedoeling. We verwachten niet dat ze actief kerklid worden. Ze zijn kinderen van God en dat is meer dan genoeg! Eveneens hebben we er aandacht aan besteed dat de parochianen ook weten dat we dit doen. Het is ook hun geld dat we uitgeven en het is ook hun roeping die we hier volgen. Voor schenker en ontvanger is het fijn als ze elkaar kennen.

<https://parochie-voerendaal.nl/index.php/diaconie>

Gods presentie en geloofstaal

Over diaconie en spiritualiteit Deel 2

Hans Oldenhof is emeritus diaconaal pastoraal werker

De Rooms-Katholieke kerk van Nederland krimpt al jaren. De overgebleven groep vergrijsst, ook al zijn er jonge leden en volwassenen die katholiek worden. Diaconale vrijwilligers zijn meestal de 60 gepasseerd. Samen verzetten zij veel werk.

Als je hen vraagt naar de oorzaken van de crisis in de kerk komen er naar mijn ervaring twee antwoorden: de secularisatie, waardoor geloof en kerk hun vanzelfsprekendheid hebben verloren, en mensen hun eigen individuele weg zoeken, vaak zonder kerk. En ten tweede het verlies aan geloofwaardigheid van de kerk als instituut vanwege conservatisme en het machtsmisbruik in het verleden. Als tijdstip waarop het verlies aan geloofwaardigheid begon wordt vaak genoemd de benoeming van de conservatieve bisschoppen Simonis (1970) en Gijsen (1972). De vernieuwingsbeweging, ingezet rond het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965), werd vanaf toen 'de nek omgedraaid', zeggen velen. Paus Franciscus komt te laat om het tij in ons land nog te keren.

Contemplatief standpunt

Als je zo kijkt is het over enkele jaren einde verhaal. Het is een analyse zonder perspectief. Jongere katholieken hebben hier niets aan. Daarom is het verrassend hoe theoloog en generatiegenoot Erik Borgman (64) in zijn boek *'Leven van wat komt, een katholiek uitzicht op de samenleving'* (2017) anders kijkt naar het recente verleden. Als sleutelwoord gebruikt hij een contemplatief standpunt. Paus Franciscus gebruikt deze uitdrukking ook in de publicatie *'Evangelii Gaudium'* (2013). Een contemplatief standpunt is "een

standpunt van het geloof dat de God ontdekt die in haar huizen, in haar straten, op haar pleinen woont. De tegenwoordigheid van God begeleidt het oprechte zoeken van mensen en groeperingen om steun en zin voor hun leven te vinden. Hij leeft onder de burgers en bevordert de solidariteit, de broederlijkheid, het verlangen naar het goede, naar waarheid, naar gerechtigheid."

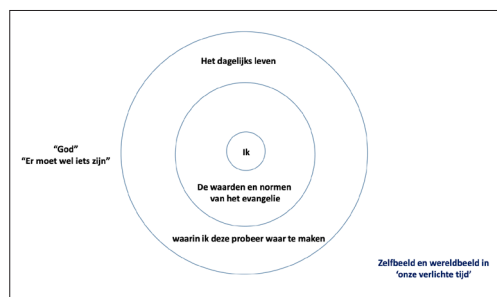
Doorwerking van deze zin

Hebben veel Nederlandse katholieken, heb jij de laatste vijftig jaar zo naar de werkelijkheid gekeken? Ik denk het niet. God was naar onze beleving vaak ver weg. Sommigen zeiden zelfs dat Hij naar de Derde Wereld was verhuisd. Er was en is in onze kerkprovincie sprake van grote geloofsverlegenheid. Wel was er vanaf 1960 sprake van een enorme explosie van creativiteit op diaconaal gebied. Binnen de plaatselijke parochies vanuit o.a. Caritas en M.O.V.-groepen en inloophuizen, en landelijk vanuit missionaire en diaconale organisaties zoals Pax Christi, Vastenactie en het Arbeidspastoraat. Verder was sprake van een grote inzet van individuele katholieken in allerlei maatschappelijke organisaties. We werden met elkaar veel mondiger. Tegelijkertijd gebeurde er iets met de geloofsbeleving. Als we al spraken over wat ons ten diepste drijft, dan spraken we over waarden en normen, over idealen. De taal voor de spiritualiteit, de diepere laag onder idealen en waarden, verdampte. Als mensen al spirituele ervaringen opdeden, dan hadden ze er geen woorden voor. Ik zie dat ook bij mezelf. Opgedane religieuze ervaringen duidde ik eerst niet als zodanig. Ik zag ze jarenlang als iets psychologisch; als een spiegel om tot meer zelfkennis

te komen, of als een catharsis, als oude pijn door een innerlijk proces kon oplossen. Pas gaandeweg ging ik ze zien als belangrijke momenten in de relatie tussen God en mij. Momenten waarbij God het initiatief nam en ik stap voor stap kon ontdekken wat Hij me duidelijk wilde maken en wilde geven.

Nieuw zelf- en wereldbeeld

In de voetsporen van de dominicaan Edward Schillebeeckx kijkt Erik Borgman kritisch naar de roerige jaren '60. Dan breekt in ons land een andere tijdgeest door, die zijn weerslag krijgt in de meerderheid van de parochies. Er was een enorme drang naar vernieuwing. Een en ander leidde van 1968 tot 1970 in Noordwijkerhout tot een Landelijk Pastoraal Concilie. Er is toen, zegt Borgman, door clerus én lekenkader nagelaten om goed te kijken hoe de wereld is waarbinnen wij samen kerk willen zijn, en wat deze wereld met ons doet. De oproep daartoe van Schillebeeckx werd genegeerd. Toen is er volgens Borgman iets scheef gelopen, van hoog tot laag in de kerk. In mijn eigen woorden: we omhelsden een nieuw zelfbeeld en wereldbeeld. Schematisch is dat misschien als volgt weer te geven.

De manier van kijken naar religie en kerk veranderde: ik heb waarden en normen, al of niet ontleend aan een religie. Met als gevolg dat religie bij velen versmald werd tot moraal. Ik probeer het te plaatsen in de tijd. Na de sociale controle van weleer was er een grote behoefte aan autonomie. Priesters en leken waardeerden de grotere ruimte die ontstond: je kon voortaan zelf op zoek gaan naar hoe je wilde geloven, denken en leven. Het was ook een tijd van rationalisme: we geloven niet meer in sprookjes, we willen

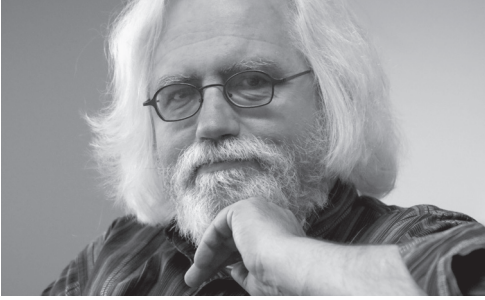
dingen begrijpen. De structuur van veel verkondiging werd de volgende: uit de lezingen werd een moraal gedestilleerd, meestal een variatie op het thema dat je een goed mens moet zijn. En deze moraal werd de eigenlijke kern van de verkondiging. De spirituele en mystieke laag van het geloof verdween uit het zicht. Ze zit wel in een aantal gebeden, maar verdwijnt uit de overweging, de voorbeden en de catechese. Bij de voorbereiding op de Eerste Heilige Communie wordt kinderen bijvoorbeeld voorgehouden dat het uiteindelijk gaat om 'samen delen'. Het gevoel voor Gods verborgen aanwezigheid in de hele schepping en ook in ons dagelijks leven wordt niet gewekt en gevoeld. Geen wonder dat we wat de paus daarover zegt niet herkennen of 'abstract' vinden.

Na het Rijke Roomsche Leven

Voor een goed begrip van deze ontwikkeling kijk ik nog wat verder terug. Uit welke tijd kwamen de deelnemers van het Pastoraal Concilie voort? Zij leefden in de nadagen van het Rijke Roomsche Leven. Tussen 1860 en 1960 was de bloeitijd van deze voor het Nederlandse katholicisme zeer invloedrijke periode. Het wereldbeeld toen zag er als volgt uit.

De (parochie-)kerk stond letterlijk en figuurlijk midden in het leven van de katholieken. De katholieke zuil was een hecht georganiseerd geheel, bood geborgenheid en nestwarmte en was de motor achter de emancipatie van het katholieke volksdeel. Iedereen zag het belang daarvan in. De geloofsverlegenheid is een onbedoeld bijproduct van deze ontwikkeling. De katholieke zuil was hiërarchisch; je wist in die tijd precies waaraan je je te houden had in alle aspecten van je leven. Het bestaan van God was vanzelfsprekend. Maar het pra-

Erik Borgman

[Fotograaf: Arjan Broers]

ten over je relatie tot God liet je aan anderen over: de clerus en de religieuzen. Tenzij je als leek zelf actief moeite deed om tot verdieping te komen. De gemiddelde katholiek vond de leer en de voorgehouden waarden en normen vanzelfsprekend. Je wist hoe je behoorde te leven. En de liturgie voelde als een thuis. Maar er was weinig ruimte voor een persoonlijke zoektocht naar de eigen spiritualiteit, de eigen relatie tot Vader, Zoon en Geest. Wat God van ons vraagt werd veralgemeniseerd, o.a. in de vragen en antwoorden van de catechismus. De geloofskennis en het geweten stonden centraal. De wijze waarop de leer werd voorgehouden nodigde niet uit tot echte aandacht voor de eigen zoektocht naar God. Dat verklaart voor mij de geloofsverlegenheid bij de generatie van de mensen die nu zestigplusser zijn. Zij stonden in de jaren '60 en daarna vaak met de mond vol tanden als kinderen en anderen kritische vragen stelden.

Gods presentie

In vergaderingen van Caritasbesturen vroeg ik bij de opening wel eens of bestuursleden de aanwezigheid van God ervoeren in hun leven. Het antwoord was negatief. Ze zijn idealisten, ze hebben waarden. "Er moet wel iets zijn", maar ervaring daarmee: nee. Dat zeggen ze ook als ze regelmatig naar de kerk gaan. Dat geeft te denken. Er kwamen wel verhalen als ik vroeg of ze voorbeelden uit hun leven konden geven van de Voorzienigheid. Diverse mensen ontdekten in hun leven soms een verborgen samenhang. Ze voelden diep van binnen aan dat bepaalde gebeurtenissen of ontmoetingen, kleine maar soms ook grote, geen toeval waren. Ze werden erdoor getroffen; ze zijn erdoor gegroeid. Ze schrijven deze gebeurtenissen of ontmoetingen van binnen uit toe aan de Voorzienigheid. Verrassend. Mijn hypothese is dat het woord "Voorzienigheid" voor deze mensen met het mysterie van

hun eigen leven verbonden is. Het woord "God" is echter voor velen iets abstracts, iets van ver weg geworden, een soort bron van idealen en waarden. "Er moet wel iets zijn". Maar met dat "Iets" heb je niet zo gauw een relatie. De Voorzienigheid is voor hen wel een woord voor een mysterieus gebeuren dat in hun leven aanwijsbaar is, al is het maar af en toe.

Geloofstaal

Veel jongere priesters en jonge kerkgangers spreken een andere geloofstaal. Er is, lijkt het, minder ballast van het verleden en een oprechte zoektocht naar wat God ons geeft en wat Hij van ons vraagt. In mijn eigen beroepsgroep, die van de pastoraal werkenden, neem ik ook waar dat velen een spirituele ontwikkeling hebben doorgemaakt, waardoor zij gaandeweg zijn uitgestegen boven het dominante gemoraliseer. Als mensen van de kerk ontmoeten priesters, diakens en pastoraal werkers op hun weg allerlei godzoekers en ook mensen die met hun ziel onder de arm lopen. Wanneer hebben we hen echt iets te bieden? Er is in de beroepsgroep bij velen een nieuw beeld gegroeid van de onderlinge verhouding tussen God, het ik, de kerk en het maatschappelijk leven. Waar dit het geval is ontstaat er ook aansluiting bij de jongere priesters en bij de jongere generatie gelovigen. Ik gebruik nog eenmaal het schema met de drie cirkels:

Hans Oldenhof, 'Geroepen en gedragen',
https://3eenheidparochie.nl/images/Nieuwegein/Documenten/Essay_Hans_Oldenhof_spreads.pdf

Parochiële Caritas Instelling op het platteland

Embregt Wever is medewerker Diaconie en Missie Bisdom 's-Hertogenbosch

In de Bommelerwaard in het stukje Gelderland, dat bij het Bisdom Den Bosch hoort, ligt het dorp Ammerzoden, met 3.650 inwoners. Ooit vormde het samen met het dorp Well en enkele gehuchten een zelfstandige (burgerlijke) gemeente. Sedert 1999 maakt het deel uit van de gemeente Maasdriel.

De plaatselijke St. Willibrord parochie is inmiddels opgegaan in de St. Franciscusparochie, die de gehele Bommelerwaard beslaat, het gebied ten noorden van Den Bosch tussen Maas en Waal. Op 1 januari 2004 is de Pastorale Eenheid Bommelerwaard, het samenwerkingsverband van de parochies van Alem, Ammerzoden, Hedel, Kerkdriel, Rossum-Hurwenen, Velddriel en Zaltbommel, van start gegaan.

Ammerzoden

Ammerzoden geniet enige bekendheid door het gelijknamige kasteel en als (fiets)toeristische bestemming, in een lommerrijke omgeving met prachtige uitzichten op de rivieren. Niets te klagen dus.

Economisch gezien is er ook niet veel te klagen. Nou ja, voor de corona crisis dan. Een economie vooral bestaande uit land- en tuinbouw en daaraan gerelateerde handel en dienstverlening. Eén onderneming is dan wel weer wereldberoemd in Nederland en dat is busonderneming Kras. En ook die is niet meer zelfstandig.

Je zou dus kunnen zeggen: "Niets is meer, wat het eens was". Maar, dat is weer niet helemaal waar. Ammerzoden is Ammerzoden gebleven. Een echt dorp met een hechte sociale structuur en een uitgebreid verenigingsleven. Het dorp kent een voetbalclub die de naam VV Jan van Arckel draagt - genoemd naar Jan van Arckel, een telg uit het geslacht Van Arckel, dat in de late Middeleeuwen het plaatselijke

kasteel Ammersoyen bewoonde. Daarnaast zijn er nog diverse andere sportverenigingen zoals een tennisclub, de paardensportvereniging 'Gelderse Boys', een badmintonvereniging, een tafeltennisclub, een wielclub, biljartverenigingen en dartverenigingen. Daarnaast zijn er een carnavalsvereniging, een toneelvereniging, een postduivenvereniging, een ouderenvereniging en een fanfare. Met maar een kleine vierduizend inwoners is dat alleen al een prestatie op zich.

Een reliëf uit het Rijke Roomsche Leven?

Waarschijnlijk wel als katholieke enclave in een verder gereformeerde regio. Tot de Franse tijd zelfs een zogenaamde 'hoge heerlijkheid', onder bestuur en rechtspraak van de heren van Ammerzoden, de katholieke gebleven familie Van Arckel.

Enkele andere dorpen in de Bommelerwaard, Kerkdriel en Velddriel, zijn als van oudsher Franciscanerparochies eveneens katholiek gebleven, maar liggen wel op flinke afstand van Ammerzoden. In het stadje Zaltbommel aan de Waal was ook een zelfstandige katholieke parochie. Al die parochies zijn in de grote nieuwe parochie St. Franciscus samengevoegd. De onderlinge contacten waren voordien echter zeer beperkt.

In dat kleine mooie dorpje Ammerzoden, verwacht je dus niet veel armoede. En dat klopt, maar het is er wel. En wel verstopt achter de voordeur. Problematiek als dakloosheid, verslaving en psychiatrie kom je er niet veel tegen, want als dat zich voordoet, is de zorg- en hulpverlening geconcentreerd in de 'centrumgemeenten'; in deze regio veelal in Den Bosch, de enige nabijgelegen stad.

PCI Ammerzoden

De PCI in Ammerzoden maakt deel uit van die hechte sociale structuur. Meerdere bestuurs-

Een parochieviering in coronatijd zomer 2020
[Foto: parochiearchief]

leden zijn eveneens in het verenigingsleven actief. Sleutelfiguren uit de samenleving, huisartsen, wijkverpleging en schoolmeesters (zo heten die daar nog) weten zo nodig de PCI te vinden.

Een mooi voorbeeld is het jongetje met te kleine voetbalschoenen. De trainer begreep wat er speelde en sprak de penningmeester van de club aan: “Zeg jij zit toch ook bij het Ermbestuur?” (armenbestuur; zo heet het daar ook nog.) En zo komen er in de jaren daarna nog meer verzoekjes.

Deze PCI leidt verder een verborgen bestaan. Nieuw geld komt nauwelijks binnen, maar is ook niet nodig, want er is voldoende ‘oud geld’.

Noodhulp wordt de laatste jaren in toeneemende mate gegeven aan statushouders die in de gemeente worden gevestigd, vaak voor huisinrichtingen en kleding. Nu er in naburige dorpen geen PCI of vergelijkbare instelling is, wordt er vandaaruit vaker een beroep op Ammerzoden gedaan, vooral nu de reguliere zorg- en hulpverlening wel voor de hele regio actief is.

Een kleiner deel van de bestedingen van de PCI vindt zijn weg naar het verenigingsleven om de sociale cohesie te bevorderen.

Regionale Caritas

In de regio en binnen dezelfde parochie is nog een (kleinere) PCI actief in Zaltbommel en er is een Vincentius vereniging die nog wel gelden wil fourneren, maar geen activiteiten meer uitvoert.

Uiteraard zouden parochie en Bisdom graag zien dat er één PCI zou zijn voor de gehele

parochie, zodat er meer bekendheid ontstaat zowel voor hulpvragers als in de zorg- en hulpverlening en er voor hen ‘één loket’ is, waar zij terecht kunnen. Niet een letterlijk loket, maar één uitvoerende Caritasinstelling. Zo krijgt de Caritas ook beter zicht op de ontwikkelingen die er in de regio spelen. En al doende bevordert zij de bekendheid.

Voor dat alles is in Ammerzoden zeker begrip, maar het PCI succes zit hem nu juist in die kleinschaligheid en de sociale cohesie in dat specifieke dorp. Die manier van werken rol je niet even uit over de andere dorpen. Te meer niet gezien de geografische afstand en de omstandigheid dat er nooit veel onderlinge contacten waren. De bestuursleden kennen de andere dorpen onvoldoende.

Kortom er ligt een flinke uitdaging. Kansen zijn er voldoende. Ook elders in de parochie is er uiteraard behoefte aan diakonie. Bovendien zijn er in die regio veel arbeidsmigranten werkzaam in de land- en tuinbouw. Kritische grenzen liggen er bij de aantallen van financiën en menskracht. Er zal weer gecollecteerd moeten worden; geld en tijd ofwel handen en voeten. Onbekendheid is dan geen pré.

Het bestuur van de St. Franciscusparochie parochie geeft vooral aan die collecte met handen en voeten vorm. De PCI in Ammerzoden brengt haar kennis in en gaat gewoon door met het eigen mooie broodnodige werk.

<https://www.katholiekbommelerwaard.nl/>

“Naar een inclusieve wereld waar voor iedereen plaats is”

Bob van Dillen, migratie adviseur van Cordaid, interviewt Mgr. Jan Hendriks, bisschop van Haarlem-Amsterdam, naar aanleiding van de Werelddag voor Migranten en Vluchtelingen op zondag 26 september.

“Deze dag wordt voor de 107de keer gevierd. De eerste keer was in 1914, na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ik vind het een belangrijk moment, vandaag de dag misschien nog wel belangrijker dan voorheen. De dag staat in het teken van alle migranten en vluchtelingen waar ook ter wereld. Terwijl sommigen vooral over vluchtelingen praten, bepleit paus Franciscus consequent aandacht voor beide groepen. In het Vaticaan leidt hij een onderdeel van het dicasterie voor integrale humane ontwikkeling, dat zich speciaal bezig houdt met migranten en vluchtelingen. Elk jaar publiceert hij een boodschap met een thema voor de werelddag. Dit jaar is het thema ‘Naar een steeds groter ‘wij’.”

Ons gezamenlijk huis

“De huidige paus trekt hiermee de lijn door van zijn voorgangers, in het bijzonder paus Paulus VI en zijn encycliek ‘*Populorum Progressio*’. Hierin pleitte hij voor radicale inclusiviteit, voor een rechtvaardige en menswaardige wereld. Voor eerlijk delen, een wereld waar voor iedereen plaats is. Paus Franciscus bepleit daarnaast ook aandacht voor milieu en klimaat, voor onze planeet als ‘ons gezamenlijk huis’. In de encycliek ‘*Laudato Si*’ stelt hij, dat wat wij doen of nalaten gevolgen heeft voor andere mensen, als ook voor onze omgeving. Rechtvaardigheid strekt zich uit van mens tot mens, maar ook tot de natuur en al het leven om ons heen. Dat vraagt om herbezinning, om een radicaal andere koers.”

Vooruitgang?

“Het is de vraag of we hierin sinds de jaren ’60 voldoende vooruitgang hebben bereikt. Ik denk zelf van niet, en dat de uitdagingen vandaag de dag steeds groter worden. Immers, hoe kunnen we het streven naar een menswaardige wereld rijmen met de hoge muren, die worden opgebouwd om vreemdelingen tegen te houden? Wie bij fort Europa binnen wil klimmen wordt hard teruggeduwd. Tien-duizenden migranten en vluchtelingen zijn al omgekomen op weg naar een veilige toekomst in Europa. En ja, de term ontwikkelingshulp is vervangen door internationale samenwerking, maar is het onderliggende paternalisme (‘wij hebben een oplossing voor jullie problemen’) daarmee ook verdwenen? Mijn indruk is dat er op dit vlak geen grote stappen zijn gezet. Ik zou ook graag een lans breken voor subsidiariteit: iedereen moet zichzelf kunnen zijn, zich kunnen ontplooiën. In dat proces is hulp van anderen zeer welkom, maar niet in de vorm van paternalisme of kolonialisme. Dat beperkt ieders ruimte om naar eigen overtuiging keuzes te maken.”

Oorzaken

“De Verenigde Naties meldden afgelopen juni dat er inmiddels ruim 82 miljoen vluchtelingen zijn, dat is een naoorlogs record. Conflicten in Syrië, Afghanistan en Venezuela brengen miljoenen mensen op de been, die veelal ter plekke of in de regio worden opgevangen. Een priester uit ons bisdom werkt in Venezuela, en bericht over de grote voedselcrisis in het land. Venezolanen moeten vluchten vanwege de honger, om te zorgen dat hun kinderen dagelijks een maaltijd krijgen. Een klein deel van hen wordt opgevangen in Caribisch Nederland, kleine eilanden met beperkte opvang capaciteit die het zelf ook economisch zwaar hebben, en sinds de corona

*Bisschop Hendriks
opent een soup kitchen
in de parochie in de
Bijlmer
[Foto: archief parochie]*

crisis afhankelijk zijn van hulp uit Nederland. In het Midden-Oosten en in Afrika is het oprukkende terrorisme een belangrijke oorzaak, zoals in Nigeria dat kampt met onder meer Boko Haram. Daarnaast is klimaat verandering een belangrijke oorzaak aan het worden. Toenemende houtkap leidt tot ontbossing, waardoor vruchtbare landbouwgrond wegspoelt in het regenseizoen. De mensen zijn door armoede getroffen, en moeten wel hout kappen of wegbranden om te kunnen koken, en te verwarmen. Zo zie je dat allerlei oorzaken met elkaar samen hangen.”

Uitdagingen

“De paus daagt ons allen uit om migranten en vluchtelingen te verwelkomen. Ik noem als voorbeeld de ‘humanitaire corridors’ van Sant’ Egidio. Hiermee zijn duizenden kwetsbare vluchtelingen overgebracht naar Europese landen zoals Italië, Frankrijk en België. Ik hoop dat dit ook in Nederland navolging zal hebben. De ‘humanitaire corridor’ zorgt voor het onderbrengen van vluchtelingen bij lokale kerkgemeenschappen, die zorgdragen voor adequate opvang en begeleiding. Mensen worden niet aan hun lot overgelaten, maar met warmte en liefde ontvangen, zoals de sociale leer van de kerk ons opdraagt. Het lijkt een druppel, maar een prachtig voorbeeld. De opvang in de gemeenschap zorgt er ook voor dat ze zich snel en goed integreren. Ik ken zelf velen in mijn bisdom die heel goed zijn geïntegreerd, onder hen ook rechters, advocaten, ondernemers. Let wel, ik maak geen onderscheid op basis

van economische bijdrage, want ieder mens is een verrijking, beeld van God. Ik vind ook dat integratie een wisselwerking is, waarbij ieder mens zichzelf mag zijn, met respect voor hun geloof en cultuur: ze hoeven niet allemaal naar de Nederlandse mis te gaan! Ik denk bijvoorbeeld aan Eritrese jongeren in mijn bisdom, die in hun eigen taal en op geheel eigen wijze elke ochtend digitaal bidden. Of aan Rami, een jonge katholieke Syriër uit mijn bisdom die The Missionary School heeft gedaan. Die ondersteuning en stimulering is ook een belangrijke uitdaging van de paus, hoe pakken we dat op? Rami is nu zelf actief in een voetbal project met Nederlandse jongeren en nieuwkomers, weer een mooi voorbeeld van verrijking van onze samenleving!”

Bescherming nodig

“We moeten ook meer aandacht geven aan het beschermen van migranten en vluchtelingen, van hun rechten en hun menswaardigheid. Immers, we zijn allemaal kinderen van God, geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Onlangs heeft paus Franciscus besloten om de doodstraf definitief en categorisch uit te sluiten, daarop is de catechismus aangepast. Dat is gedaan vanuit de beschermwaardigheid van elk menselijk leven en de waardigheid van iedere persoon - ook aan het begin en einde van het leven. Het argument van ‘vergelding’ van een ernstige misdaad gaat niet meer op, die noodzaak is er niet; ook het leven van een ernstige misdadiger mag niet voor straf worden beëindigd. Als het gaat om migranten en vluchtelingen maakt de paus geen groot

Mgr. Jan Hendriks

[Fotograaf: Jan Peters KN]

verschil. Terecht pleit hij voor het erkennen van menselijke waardigheid, onafhankelijk van hun legale status. Of je asiel zoekt, of al hebt gekregen: dat maakt niet uit. Als we de welvaart wereldwijd niet eerlijker weten te verdelen, kun je mensen niet verwijten dat ze de armoede ontvluchten.”

Tegengas

“Ik ben bezorgd over rechts-fundamentalistische geluiden tegen migranten en vluchtelingen in onze hedendaagse samenleving. Dat komt vooral voort uit angst: voor terrorisme, en voor de islam. Waakzaamheid tegenover fundamentalisme sluit een welkomstcultuur niet uit. In het verleden hebben we in Nederland steeds groepen vreemdelingen welkom geheten, zoals de Hongaren in 1956, de Vietnamese bootvluchtelingen, Chilenen, Joegoslaven, Irakezen, Syriërs, enzovoorts. Recent wordt er ook gewezen op de groei van de Nederlandse bevolking door het migratiesaldo. Eind jaren zeventig werd daar onderzoek naar gedaan door de staatscommissie onder leiding van politicus Pieter Muntendam en demograaf Dick van der Kaa. Dat rapport heeft destijds veel stof doen opwaaien. Mijn visie is dat we angst voor de ander het beste kunnen tegengaan door de ontmoeting aan te gaan. Naar een cultuur van ontmoeting, zoals de paus zegt. Dan verdwijnt de angst, en krijg je zicht op de ander als mens zoals jij en ik, ieder met hun eigen unieke bijdrage.”

Oproep aan de politiek

“De politiek heeft de afgelopen jaren niet uitgeblonken in een humaan en menswaardig beleid voor migranten en vluchtelingen. Denk aan de deal rond de kinderen van het kamp Moria op Lesbos. Het ging om 500 kinderen, een klein aantal van de duizenden die in Griekenland waren aangekomen. Ik zag veel draagvlak en solidariteit in kerk en samenleving, maar de politiek kwam uiteindelijk met een compromis van slechts 100 kinderen. Indien we pretenderen een beschaafd land te zijn moeten we oog hebben voor deze kwetsbare kinderen. En als we dat niet doen uit ‘eigen belang’, dan hebben we daar maar een beperkt begrip van: immers, als menselijke familie is er alleen gemeenschappelijk eigenbelang. Kijk ook naar de coronapandemie, die gaan we nooit oplossen als we enkel onze eigen inwoners vaccineren. Ik hoop dat een volgend kabinet anders zal omgaan met de problematiek van de kinderen-vluchtelingen.”

Groter ‘wij’

“Ik ben blij dat we op zaterdag 25 september in Amsterdam met elkaar, en met migranten en vluchtelingen, stil staan bij de Werelddag voor Migrant en Vluchtelingen. Ik zal daar zelf de opening verzorgen, waarin ik onder andere zal ingaan op drie dimensies van ons gezamenlijk huis en een steeds groter ‘wij’. Allereerst de dimensie van de huidige en toekomstige generaties, met beide dienen we rekening te houden. Ten tweede de dimensie van het persoonlijk en collectief commitment, beide is nodig maar alle verandering begint bij onszelf. En ten derde de dimensie van inwoners, gasten en nieuwkomers, waaronder migranten en vluchtelingen. Eenheid in verscheidenheid, één grote familie, een groter ‘wij’, iets anders dan dat bestaat niet! Ik hoop velen van u te treffen in de Mozes en Aäronkerk voor deze unieke bijeenkomst!”

<https://www.arsacal.nl/> is de website van bisschop Dr. J. Hendriks

<https://www.rkddocumenten.nl/rkddocs/index.php?mi=680&nws=4930>

<https://www.bisdomhaarlem-amsterdam.nl/?p=news&id=4729&t=Naar+een+steeds+groter+wij>
Zaterdag 25 september, Mozes & Aäronkerk Amsterdam, 10.00-13.30 uur. Deelname gratis. Aanmelding voor deze bijeenkomst: caritas@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

“Naar een steeds groter ‘wij’”

Bob van Dillen is migratie adviseur van Cordaid

In het thema van de Werelddag van Migranten en Vluchtelingen op zondag 26 september 2021 ligt de klemtoon op ‘wij’.

In zijn boodschap voor de eenhonderdenzvende editie van de Werelddag van Migranten en Vluchtelingen herinnert paus Franciscus eraan, dat hij in zijn meest recente (oktober 2020) encycliek *‘Fratelli tutti’* zijn bezorgdheid, maar ook zijn hoop uitsprak dat we, wanneer deze corona pandemie eenmaal voorbij is, niet meer zullen denken in termen van ‘zij’ en ‘die’, maar vooral in termen van ‘wij’. Als wenkend perspectief voor onze gezamenlijke reis in deze wereld.

Coronapandemie vergt aandacht

Al eerder schreef paus Franciscus over de pandemie, een crisis die “door haar intensiteit, ernst en geografische omvang vele andere humanitaire noodsituaties, die miljoenen mensen treffen, kleiner doen lijken. Ze heeft ook internationale initiatieven en hulp, essentieel en dringend om mensenlevens te redden, verbannen naar het laatste punt

van de nationale politieke agenda. Maar dit is geen tijd voor vergetelheid. De crisis die we nu meemaken, mag niet doen vergeten dat er nog veel andere noodsituaties zijn die zoveel mensen doen lijden”.

Allemaal in hetzelfde schuitje

De Werelddag voor Migranten en Vluchtelingen vindt plaats op de laatste zondag van september, dit jaar dus op zondag 26 september. Het is een dag om stil te staan bij en onze solidariteit te tonen met alle kwetsbare mensen die onderweg zijn. Deze solidariteit brokkelt helaas af, zowel in kerk als samenleving, door kortzichtige en agressieve vormen van nationalisme en radicaal individualisme, waarbij de hoogste prijs wordt betaald door diegenen die het gemakkelijkst als ‘anderen’ worden gezien, onder meer buitenlanders, migranten, gemarginaliseerden en mensen in de periferie. Om daaraan iets te doen, benadrukt de paus dat wij allemaal in hetzelfde schuitje zitten, en daarom geroepen zijn om samen te werken, zodat er geen muren meer zijn die ons scheiden, geen ‘anderen’ meer, maar alleen nog één ‘wij’, dat de hele mensheid omvat. “Wij zijn als vele zandkorrels, allemaal verschillend en uniek, maar samen kunnen wij een prachtig strand vormen, een waar kunstwerk”, aldus de paus.

Inclusieve kerk

Tegelijk roept hij op dat de kerk inclusiever wordt. “In de ontmoeting met de diversiteit van vreemdelingen, migranten en vluchtelingen ligt een kans om als kerk te groeien en elkaar te verrijken.” Precies door de ontmoeting met buitenlanders, migranten, vluchtelingen en door de interculturele dialoog die daaruit kan ontstaan, groeien we naar een gemeenschap in verscheidenheid. Door iedereen te omhelzen en verschillen te

Banner Werelddag voor migranten en vluchtelingen
[Foto: VaticanMedia]

overbruggen zonder een uniformiteit op te leggen die depersonaliseert.

De paus roept vervolgens ook 'alle mannen en vrouwen in de wereld' op om samen op weg te gaan om de menselijke familie weer bij elkaar te brengen, om samen een toekomst van gerechtigheid en vrede op te bouwen en ervoor te zorgen dat niemand achterblijft. De migratiebewegingen van vandaag bieden ons een kans om onze angsten te overwinnen, en ons te laten verrijken door de diversiteit van ieders gaven. Dan veranderen grenzen in bevoorrechte ontmoetingsplaatsen, waar het wonder van een steeds groter 'wij' kan gebeuren.

'Naar een steeds groter wij' - bijeenkomst in de Mozes en Aäronkerk, Waterlooplein 207, Amsterdam op zaterdag 25 september 2021 van 10.00-13.30 uur. Het Bisdom Haarlem-Amsterdam, Vastenactie, Sant'Egidio en Cordaid nodigen u van harte uit om hierbij aanwezig te zijn! Informatie en Aanmelding via caritas@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Op zoek gaan

Er is een persoonlijke en collectieve inspanning nodig voor alle broeders en zusters die in nood blijven verkeren. Dat betekent volgens de paus dat we de straat op moeten

gaan naar de marges van het menselijke bestaan, om op zoek te gaan naar de verlorenen en om de gewonden te genezen. Een veelzijdige inzet, om er voor hen te zijn, een deel van hun weg mee te gaan, een deel van hun last te dragen. Dat kan elke vorm van directe hulpverlening zijn, het georganiseerd zoeken naar woningen, inzetten op verbindende activiteiten, politiek lobbyen voor structurele maatregelen, financieren van sociale projecten, enz.

Ons gezamenlijk huis

De paus refereert ook naar zijn voorlaatste encycliek '*Laudato Si*' (mei 2015), waarin hij alle mensen van goede wil uitnodigt om zijn schepping te 'bewaren' en nog mooier te maken. Om zo goed mogelijk te zorgen voor ons gemeenschappelijke huis, moeten wij een 'wij' worden, steeds medeverantwoordelijker worden om een meer duurzame, evenwichtige en inclusieve ontwikkeling te bereiken. De aarde is een gemeenschappelijke schat, waar iedereen zonder uitzondering voor zou moeten zorgen en waarvan iedereen, ook zonder uitzondering, de vruchten kan gebruiken. Onze inzet moet persoonlijk en collectief zijn, schrijft de paus, voor de huidige en toekomstige generaties. Een inzet die geen onderscheid maakt tussen autochtonen en buitenlanders, tussen ingezetenen

en gasten, want het gaat om een schat die wij gemeenschappelijk hebben en waarvan niemand mag worden uitgesloten.

Video getuigenissen

De sectie Migranten & Vluchtelingen van het Dicasterie voor de Bevordering van de Integrale Menselijke Ontwikkeling ondersteunt de boodschap met een maandelijks videocampagne. Daarin komt onder andere bisschop Mark Seitz aan het woord. Hij is bisschop van El Paso, aan de grens tussen de VS en

Paus Franciscus vraagt hulp voor migranten in de Sint Pieterskerk
[Foto: VaticanMedia]

Een "wij" zo groot als heel de mensheid [Foto: VaticanMedia]

Mexico, en vertelt over de ontmoetingen aan die grens. Ontmoetingen die ons verrijken. Dat heeft hem nog meer doen beseffen dat we één mensenfamilie zijn. "We staan of vallen, samen. We bouwen muren en barrières die ons verdelen. Hier aan de grens, maar waar ook ter wereld, moeten we bruggenbouwers zijn." Hij is ook de grens overgestoken om met migranten te spreken die waren gedeporteerd, om hun verhaal te horen en hen bij te staan. In een andere video getuigt pater Stanko Perica, een Kroatische jezuïet en regio directeur van *Jesuit Refugee Service (JRS)*, over de hulp aan vluchtelingen aan de grens bij Bihac, tussen Bosnië en Kroatië, een van de moeilijkste grenzen om over te steken. JRS zet zich er in voor medische hulp aan migranten die in de bossen kamperen en delen ook voedsel, kleding en slaapzakken uit.

Werelddag in Amsterdam

De katholieke kerk viert elk jaar op de laatste zondag van september de Werelddag voor Migrant en Vluchtelingen. Naar aanleiding van deze dag organiseren het Bisdom Haarlem-Amsterdam, Cordaid, Sant'Egidio en de Vastenactie op zaterdagochtend 25 september 2021 een bijzondere bijeenkomst in de Mozes en Aäronkerk in hartje Amsterdam.

Dit event staat in het teken van het thema 'Naar een steeds groter wij', dat paus Franciscus heeft gekozen voor de 107e editie van

deze Werelddag. Hiermee roept de paus op tot verbondenheid en broederschap, als één familie. Niet 'wij en zij', of 'ons en de anderen', maar een uitnodiging aan iedereen om ons in te zetten voor werkelijke ontmoeting en het herstel van onze menselijke familie. Dat doen we door migranten en vluchtelingen gastvrij te verwelkomen, beschermen, ondersteunen en te helpen participeren en integreren in onze samenleving. Op zaterdag 25 september vieren we de gastvrijheid met een uniek inhoudelijk programma door over hoe we dit in de dagelijkse praktijk brengen, afgewisseld met muzikale bijdragen. Het programma wordt uitgevoerd in samenwerking met vluchtelingen en andere nieuwkomers in onze samenleving. De ontmoeting staat centraal, ook in een gezamenlijke lunch waarmee de bijeenkomst wordt afgesloten.

Paus Franciscus schrijft in zijn encycliek *'Fratelli Tutti'*: "Na de gezondheidscrisis zou de slechtste reactie zijn om verder weg te zinken in een consumentenkoorts en in nieuwe vormen van zelfbehoud. Moge de hemel ons helpen dat er geen opdeling ontstaat tussen 'de anderen' en 'wij', maar dat wij allen samen één 'wij' worden!"

Mgr. Jan Hendriks van Bisdom Haarlem-Amsterdam zal deze speciale bijeenkomst openen. Hij pleit al jaren voor een grotere inzet voor een meer rechtvaardige wereld. "Voor hen die door oorlog en honger, natuurgeweld en geloofsvervolgingen van huis en haard verdreven zijn: dat Gods Geest hen mag troosten en helpen en dat zij dankzij de hulp van velen een nieuw thuis en een nieuwe toekomst mogen vinden."

https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/migration/documents/papa-francesco_20210503_world-migrants-day-2021.html (Engels)
Naar een steeds groter 'WIJ': Een 'wij' zo groot als heel de mensheid: <https://www.youtube.com/watch?v=FIDh6B2Mu9o> (met Nederlandse ondertiteling)

Inkijk in het Jeannette Noëlhuis in Amsterdam

Anne-Marieke Koot is theoloog en werkzaam in de thuiszorg

De biografie van Dorothy Day 'Alles is genade' maakte me nieuwsgierig naar de hedendaagse Catholic Worker huizen. Gelukkig is er sinds 1988 een Catholic Worker huis in Amsterdam Zuidoost: het Jeannette Noëlhuis.

Via een jaargenoot ken ik dit huis al vanaf haar oprichting en na het lezen van het boek van Dorothy Day wilde ik een aantal vragen graag aan de bewoners voorleggen. De bespreking van het boek vindt u verderop in dit nummer. Samen met een vriend ging ik op een zomerse dag naar de Dantestraat. We werden hartelijk ontvangen door Daan Savert (28 jaar, hij woont nu 6 jaar in het J. Noëlhuis) en Gerard Moorman (61 jaar, vanaf het begin betrokken bij het huis).

Dorothy Day

[Foto: Milwaukee Journal]

Een Catholic Worker huis

Gerard Moorman: "De Catholic Worker is een heel losse beweging. Er is geen partijprogramma of hoofdkantoor. Iedereen kan een Catholic Workerhuis beginnen. Daarom zijn er ook grote verschillen, maar tegelijk ervaar je in ieder huis de nestgeur van de Catholic Worker." "Die nestgeur is te herkennen aan gastvrijheid, eenvoud, gebed en directe actie voor een betere samenleving. De basis van ieder huis is gastvrijheid. De gastvrijheid houdt de gemeenschap bij elkaar. Je wilt voor de huisgenoten een goede en veilige plek zijn." Daan Savert: "Het hart van het huis is de keuken en de kapel."

Het J. Noëlhuis bestaat uit een aantal aaneengeschaalde appartementen op de eerste verdieping en daarnaast nog een paar losse appartementen in hetzelfde woonblok. Er is een kerngroep van zes mensen, met daar omheen enkele mensen, die nauw betrokken zijn en zij vormen de gemeenschap. Ze leven samen met elf tot vijftien mensen zonder papieren. Dat aantal is ook afhankelijk van het aantal kinderen dat bij hen woont. Er moet een - heel klein - beetje perspectief zijn op een verblijfsvergunning. De meeste huisgenoten wonen er een tot anderhalf jaar. Het is een plek waar ze tot rust kunnen komen en van daaruit verder kunnen werken aan hun toekomst, een thuis.

Vroom en RK kerkelijk

Wat mij verbaast bij Dorothy Day is haar vroomheid en diepe verbondenheid met de RK kerk. Je kunt toch niet zeggen dat de RK kerk en haar bisschoppen altijd de kant van de armen kiezen. Hoe kijken jullie hiertegen aan?

Daan Savert vertelt dat het J. Noëlhuis geen formele band heeft met de bisschop

en de RK kerk. Sterker nog: het huis is erg oecumenisch. De meeste kerngroep- en gemeenschapsleden komen uit de protestante kerken. Gebed hoort bij het huis. Dagelijks is er in de kapel een gebedsviering met een evangelielezing en stilte. Ieder kan zich hierbij aansluiten. Het Jeanne Noëlhuis zonder gebed kunnen ze zich niet voorstellen. En “voor huisgenoten is het troostend en vertrouwenwekkend, dat ze in een huis wonen met gelovige christenen”.

Gerard Moorman: “Het geloof en de RK kerk waren echt een bron van kracht voor Dorothy Day. Ik heb zelf meer moeite met de kerk, maar ik zie welke kracht het Dorothy gaf en daarom wil ik de kerk niet afschrijven. Ik denk dat ze het werk volhield mede doordat ze dagelijks naar de eucharistie ging. Dat gaf haar veel kracht. Het is fascinerend hoe Dorothy sterke RK-vroomheid wist te verenigen met radicale inzet voor de armen. Tegelijk gaf ze anderen de vrijheid om anders te leven. Ze legde haar geloof niet aan anderen op.” Daan Savert: “Binnen de Catholic Worker draait het meer om concrete levensstijl, dan om wat je met je mond belijdt. Sommigen binnen de Catholic Worker zijn randkerkelijk.”

Peter Maurin als huistheoloog

Een belangrijk persoon binnen de Catholic Worker is Peter Maurin. Hij is medeoprichter van de Catholic Worker beweging. Wat betekent hij voor jullie huis en leven?

Daan Savert: “Peter Maurin was de ideoloog van de Catholic Worker. Het is niet zo dat wij zijn teksten, de *Eenvoudige Essays*, dagelijks lezen, maar hij is nog steeds een relevante denker en vaak halen we een tekst van hem erbij. Het boeiende van Peter Maurin is dat hij de denkers, de intellectuelen, en de werkers, degenen die met hun handen werken, bijeen wilde brengen. Dat was ook de gedachten achter de boerderijen. Terug naar het land. Een plek waar mensen met hun handen werkten én discussieerden. Je ziet dat de jongere generatie werkers deze gedachten meer inbrengen. Zij beginnen een huis op het platteland.” Zo is er sinds kort de Dorothygemeenschap en heeft een stel plannen voor een nieuw moestuin project, de groene

liefjes. Het Jeanne Noëlhuis heeft overigens ook een grote moestuin. De gemeenschap mag de tuin van de pastorie in de wijk gebruiken. Ze verbouwen daar groenten en fruit én geven er feesten en barbecues. Zo’n groen paradijsje is echt iets dat hoort bij de Catholic Worker.

Het eigene van de Catholic Worker

Daan en Gerard vertellen dat directe actie hoort bij de nestgeur van de Catholic Worker. Dat krijgt vorm doordat het Jeannette Noëlhuis zich vooral aansluit bij acties die zich verzetten tegen bewapening en acties voor vluchtelingen. Soms zetten zij ook zelf een actie op. Zo zijn zij een aantal jaar geleden begonnen met een Allerzielenherdenking voor omgekomen vluchtelingen. Daarbij werd op 2 november, Allerzielen, een overlijdensadvertentie in de krant gezet voor de omgekomen vluchtelingen. Ze vinden het belangrijk om verhalen van vluchtelingen op te sporen en die te vertellen. Dat doen ze o.a. in hun krantje *‘n Korrel zout’*. Vaak sluiten ze zich ook aan bij acties van anderen. Daan Savert vertelt dat er soms felle discussies zijn. “Zo was er de vraag of we ons zouden aansluiten bij acties van Extinction Rebellion. Een belangrijk criterium is: is het gewelddoos? Uiteindelijk is er besloten dat wie mee wil doen zich bij deze acties mag aansluiten, maar er is geen dwang of verplichting om dat te doen.” Juist dit is mooi aan de Catholic Worker: er wordt uitvoerig gepraat en gediscussieerd, maar er is geen groepsdwang.

Acties en arrestatie: kan dat?

Dorothy Day is als consequentie van haar acties regelmatig gearresteerd. In jullie krantje las ik dat ook twee vrouwen en een man van jullie gemeenschap veroordeeld zijn tot een paar maanden gevangenisstraf naar aanleiding van acties tegen kernwapens. Dat is nog al wat.

Daan Savert: “Dat klopt. Als één van onze kerngroepsleden een paar maanden vastzit, dan is dat een aanslag op de groep. Daarom worden dit soort acties van tevoren uitvoerig

Groepsfoto Jeanette Noelhuis

[Fotograaf: Gerritjan Huinink]

ik de indruk dat er in een Catholic Worker-huis nauwelijks regels zijn. Gerard vertelt dat zij in Amsterdam misschien wat pragmatischer zijn. “De Catholic Worker beweging zelf is niet geïnstitutionaliseerd, maar om als gemeenschap met zoveel verschillende mensen in één huis te wonen en te leven zijn regels nodig. Het samenleven is soms best zwaar. Het vraagt veel om alles goed te laten lopen en het een veilige

besproken. We zijn er ook niet op uit om een soort heldenstatus of martelaarschap te verwerven. Het draait niet om ons. Wat we doen, doen we vanuit een keuze voor het leven.” Gerard Moorman: “Dorothy Day heeft altijd gezegd: Het hoeven geen spectaculaire acties te zijn. Vredeswerk kan ook door heel kleine acties gebeuren. Dorothy was erg geïnspireerd door Thérèse van Lisieux en haar kleine weg.”

Een mooi voorbeeld van een geweldloze actie is de roze schepjes-actie op 20 oktober 2021. Met kleine (roze) schepjes gaan ze een tunnel graven onder het hek bij de vliegbaas in Volkel. Gerard: “In de dubbele zin van het woord een ‘ontwapenende’ actie om een statement te maken: wij zien een andere wereld voor ons.”

Huisregels

Op het terras bij de keuken hebben we een heerlijke Afrikaanse maaltijd gegeten, gekookt door een van de huisgenoten. Precious, een klein Nigeriaans jongetje komt bij ons aan tafel zitten tekenen. Hij spreekt geen Nederlands, maar het is duidelijk dat hij zich zeer op z’n gemak voelt. Om 20.00 uur zegt Daan dat hij naar bed moet. Zijn moeder komt hem halen. Daan vertelt dat één van de regels hier in huis is, dat kinderen om acht uur naar hun kamer moeten. Die regel is ingesteld omdat anders om elf uur de kinderen nog door de gangen zouden rennen. Ik was verbaasd. Uit het boek kreeg

en goede plek te laten zijn. Daarom hebben we ook iedere week een huisvergadering om afspraken te maken over wie kookt en andere zaken. We praten er samen over. Het is niet zo dat één bepaalt, maar we maken wel afspraken. Daarin verschillen we misschien van andere Catholic Worker-huizen.”

Verrijkend leven

Tegen het eind van ons gesprek zegt Gerard Moorman: “Het wonen en leven hier in het Catholic Worker huis is verrijkend. Ik zou nergens anders willen wonen. Het is zo mooi en gezellig, zo betekenisvol. Het is familie. Zo ervaren huisgenoten het ook. ‘Jullie zijn mijn familie’ zeggen ze. Ook als mensen hier niet meer wonen, dan blijft de band. Iedere zomer gaat het huis een week op vakantie in Schoorl aan zee. Iedereen gaat mee, vaak ook oud-huisgenoten. Dit is zo’n belangrijke week voor iedereen. Even weg, even op een andere manier met elkaar optrekken, dat doet ieder individu én de gemeenschap goed.”

Ja, ik kan niet anders zeggen dan dat dit een warme en gastvrije plek is. Dat ervaren wij vanavond zelf ook. Een rijkdom om hier te wonen en leven!

www.noelhuis.nl
www.catholicworker.org
www.dorothygemeenschap.nl
www.groeneliefjes.nl
www.noelhuis.nl/vrede-scheppen

De diaconale monitor als instrument

Klaas de Jonge en Hans Jonker

met dank aan Herman Noordegraaf en Ellen Hogema

Als docent godsdienstsociologie/ kerkopbouw aan Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing heeft Hans Jonker met Klaas de Jonge, onderzoeker, en met studenten het instrument van een monitor getest en vanaf 2016 verder ontwikkeld.

De ontwikkeling van de parochiemonitor had als doel een instrument te maken om empirische gegevens van een parochie bruikbaar te maken voor beleid. Daarna volgde de gemeentemonitor, toegespitst op protestantse gemeenten. Recent lag de diaconale monitor op tafel. Deze beoogt empirische gegevens van een parochie of gemeente toepasbaar te maken voor het diaconale beleid.

De monitor: kerkvisie en visie op diaconaat

De diaconale monitor is getest in Amersfoort. Uit de testpopulatie van acht parochies blijkt dat geloofsgemeenschappen binnen de rooms-katholieke kerk behoorlijk verschillen in hun mate van diaconale gezindheid. Die verschillen hangen zowel samen met a) hun kerkvisie en hun visie op diakonie/caritas, als met b) hun sociale vormenkenmerken. De samenhang van beiden (a en b) toont het belang om de sociologische en theologische kijk samen te bundelen om zicht te krijgen op de mogelijkheden voor versterking van de diaconale dimensie van de geloofsgemeenschap.

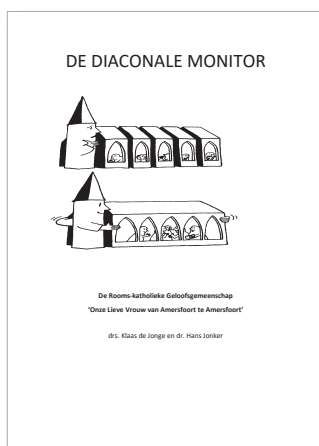
Het onderzoek doet recht aan geloofsgemeenschappen in hun eigenheid. Iedere geloofsgemeenschap wordt op 125 punten vergeleken met andere geloofsgemeenschappen, die de diaconale monitor eerder hebben

ingevuld. Die vergelijking met anderen stimuleert om het beter of anders te doen, doordat men leert van de ervaringen van anderen en nieuwe ideeën opdoet. Zo bleek bijvoorbeeld dat bepaalde geloofsgemeenschappen verbindingen hebben met maatschappelijke organisaties en daardoor diaconale problemen beter op het spoor komen.

Diaconale gezindheid in beeld

Er zijn drie benaderingen nodig om de diaconale gezindheid en de diaconale mogelijkheden van een geloofsgemeenschap in beeld te brengen. Allereerst wordt de context bekeken: wat zijn de sociale kenmerken van een gemeenschap en wat is de actuele geschiedenis van een stad of dorp. Hieruit is af te lezen in welke beroepsomgeving een geloofsgemeenschap staat en in welke sociaal-culturele setting een gemeenschap leeft. Deze sociaal-maatschappelijke gegevens geven kleur aan de gemeenschap.

Vervolgens is een theologische inschatting belangrijk van wat voor een geloofsgemeenschap betekenisvol is. Wat is de theologische visie op de toekomst (bezinning op de gewenste situatie)? Welke theologische geladen woorden gebruikt de geloofsgemeenschap? Wat is haar inbreng over de manifestaties van God in geschriften, gebeurtenissen, mensen? Hoe verwoorden zij vanuit het geloof, dat het inderdaad God is die in deze wereld werkt. Als derde benadering is belangrijk het uitzetten van lijnen naar de toekomst en het zoeken van oplossingen voor problemen en noden.

De opzet van de diaconale monitor

De diaconale monitor omvat een vragenlijst die erop gericht is om a) de diaconale activiteiten te inventariseren; b) de lokale en regionale context in beeld te krijgen; c) de diepere niveaus van visies op kerkzijn, die meer of minder expliciet aanwezig zijn, in beeld te brengen; en d) de analyse van deze drie onderdelen te maken, die gegevens aanlevert voor het maken van lijnen naar de toekomst.

De opbouw van de monitor sluit aan bij een in de kerksociologie bekende indeling in vormlagen en inhoudslagen.

De vormlagen leggen de nadruk op de sociaal-demografische kenmerken, zoals grootte van de geloofsgemeenschap, leeftijdsopbouw, opleidingsniveau, herkomst van de meeste leden, aantal minima in de wijk of dorp, et cetera. Ook de structuurkenmerken, zoals de bestuursstructuur, samenwerking met andere kerkgenootschappen en met maatschappelijke instellingen, aantal diaconale werk- en gespreksgroepen, taakopvatting/profiel pasto(o)r, taken waarvoor (nog) vrij gemakkelijk vrijwilligers te werven zijn, of diaconie ook aan de orde komt in vieringen, vormsel-voorbereiding, catechese, etc.. Als derde het groepsverband en saamhorigheidsgevoel: kerkgang, participatie, geefgedrag (kerkbalans) en betrokkenheid van de leden op elkaar.

De inhoudslagen bevatten de geldende theologie van de geloofsgemeenschap: geloofskleur (traditioneel, liberaal, maatschappij-betrokken, enz.), indicatoren voor opvattingen over het diaconaat in en buiten de geloofsgemeenschap, de diaconale grondhouding en spiritualiteit.

Welke gemeenschapsbeelden spreken aan: haven, herberg, laadstation, marktkraam, familie, mystiek lichaam, plek om te vieren, et cetera.

Werken met de diaconale monitor

De vragenlijst van de diaconale monitor wordt door leden van de parochie en leidinggevend kader (zoveel mogelijk gezamenlijk) ingevuld: mensen die de geloofsgemeenschap goed kennen. Dat vergt een tijdsinvestering van twee tot drie uur.

De ingevulde diaconale monitor wordt geanalyseerd in vier stappen, waarbij onderscheid

Hans Jonker

[Fotograaf: Klaas de Jonge]

wordt gemaakt tussen een empirisch en een theologisch deel.

Eerst worden de markante kenmerken benoemd van de diaconale cultuur van de geloofsgemeenschap. Het diaconale cultuurprofiel brengt verschillende mogelijkheden met zich mee op diaconaal terrein.

Als tweede stap wordt de diaconale gezindheid van de geloofsgemeenschap onderzocht door de kenmerken van de gemeenschap te vergelijken met een samenstel van basaal missionair-diaconale kenmerken. Die zijn aan bestaand onderzoek ontleend en aangevuld met de opgedane onderzoekservaring van de onderzoekers met de monitor. Hoe meer een gemeenschap aan die kenmerken beantwoordt, hoe groter haar diaconale gezindheid. In de derde stap worden de data over de sociale en theologische werkelijkheid van de geloofsgemeenschap naast diverse kerkmodellen gelegd. Het zijn werkmodellen met een sterk diaconale inslag, zoals de Aanbodegemeenschap van Albert en Joke Ploeger, Kerk als water van Pete Ward, De Herberg van Jan Hendriks en Vijf broden en twee vissen van Ab Noordegraaf. De vraag is of er uit de analyse meer of minder overeenstemming met een werkmodel naar voren komt. Vervolgens leidt dat tot de vraag of de gemeenschap zich wel of niet in die richting moet ontwikkelen. Een advies daarover van de onderzoekers vangt de bezinning in de gemeenschap niet. Het gaat erom dat een model helpt om een

toekomstbeeld te vormen, waarbij diaconaat niet los staat van andere aspecten van de geloofsgemeenschap.

De vierde (meest reflectieve) stap is het benoemen van de accenten die de geloofsgemeenschap legt in haar diaconiewerk. In *Diakonie in beweging* (Crijns e.a., 2011, p 287 e.v.) staat een handelingsmodel voor diaconale inzet. Naast het aanbevolen model als stip op de horizon krijgen geloofsgemeenschappen hiermee concretere aanwijzingen.

Resultaten

De diaconale monitor is in een concrete situatie getoetst. Van de rooms-katholieke parochie Onze Lieve Vrouw van Amersfoort zijn vijf geloofsgemeenschappen onderzocht. Deze hebben allen de diaconale monitor ingevuld: locatie St. Martinus, locatie Heilig Kruis, locatie Franciscus Xaverius, locatie St. Ansfridus en locatie het Brandpunt. Behalve dat de vijf onderzochte geloofsgemeenschappen in verschillende delen van Amersfoort zijn gevestigd hebben ze een verschillende opdracht binnen de parochie: locatie St. Martinus is catechetisch centrum, locatie Heilig Kruis is eucharistisch centrum, locatie Franciscus Xaverius is spiritueel centrum, locatie St. Ansfridus is bezinningscentrum, locatie het Brandpunt is oecumenisch centrum. Er is een sterk verschil in context tussen deze geloofsgemeenschappen, hetgeen doorwerkt op diaconaal terrein.

Enkele voorbeelden van de uitslagen in deze casus geven we hier als aansprekend resultaat van het gebruik van de diaconale monitor. De diaconale gezindheid is het sterkst in de locatie het Brandpunt. Deze oecumenische geloofsgemeenschap is diaconaal in vrijwel de volle breedte en scoort hoog op het missionair-diaconaal model. Zelfs hoger dan het scorepunt zeven van de ook sterk diaconaal bewogen locatie St. Ansfridus. Dit komt vooral vanwege de aandacht voor diaconale en maatschappelijke vragen in de vieringen, en in de diaconale werk- en gespreksgroepen. Onder de leden zijn veel alleen gaanden, hetgeen mee werkt aan de hoge score, omdat de aanwezigheid van hen de deelname aan dat soort activiteiten verhoogt. Zo blijkt uit monitor analyses van andere parochies.

Kerkmodellen ter inspiratie

Uit de vergelijking met verschillende kerkmodellen wordt het volgende zichtbaar. In Amersfoort valt op dat de locatie het Brandpunt en in mindere mate locatie St. Ansfridus de potentie hebben voor het realiseren van meerdere kerkmodellen. Het Herbergmodel, met de nadruk op gastvrijheid, gesprek en openheid, springt er bovenuit bij locatie het Brandpunt als richtinggevend model, dan wel als impuls voor bezinning. Dit komt mede omdat deze gemeenschap als geloofskleur zoekende gelovigheid opgeeft. Locatie het Brandpunt heeft overigens meerdere mogelijkheden in zich, waaronder het model in de richting van De Kerk als water. Daarin wordt netwerkvorming met behulp van sociale media beoogd aanzien kerkgrenzen meer en meer vloeibaar worden.

De locatie Heilig Kruis kan gezien haar wijk-overschrijdend karakter op de langere duur geholpen zijn met elementen uit het genoemde model de Kerk als Water, vanwege de min of meer vloeibare locatie grenzen. Het Aanbodmodel en het model Vijf broden en twee vissen zijn voor geen van deze vijf geloofsgemeenschappen wenkende perspectieven voor de toekomst.

De diaconale grondhouding verbreden

In de hele parochie is er sprake van diaconale spiritualiteit en een diaconale grondhouding. Er is het besef dat menselijke problematiek zichtbaar en beleefbaar kan worden in vieringen door bijvoorbeeld rituelen. Ook klinkt door dat bijzondere levenservaringen een waardevolle rol kunnen spelen in het bestaan, en dat er juist licht kan schijnen door de breuklijnen in het leven. Geen van de gemeenschappen herkent echter dat je kunt leren geloven door diaconale contacten. Het geregeld diaconaal actief zijn vraagt om bezinning en motivatie dat te blijven doen. De diaconale prioriteit ligt veelal dicht bij de zichtbare problemen van individuele mensen dichtbij in de eigen geloofsgemeenschap en is in zich motiverend. Het is stimulerend voor het geloof en maakt geloven concreet.

Inzicht in de diaconale taak

De meeste aandacht krijgt bij alle gemeenschappen hoofdtak vijf: werken aan bewustwording en erkenning van noden in kerken en samenleving. De minste aandacht gaat uit naar deelname aan het publieke debat, signalering en pleitbezorging bij publieke organisaties, ondersteuning bij het realiseren van rechten en het aangaan van bondgenootschappen. Het stedelijk diaconaal centrum/de Wijkherberg De Heilige Geest heeft zich voorgenomen om het realiseren van recht en deelname aan het publieke debat te stimuleren en voor te leven. Vanuit de locatie St. Martinus is er de meeste diaconale inzet door jongeren. Die locatie heeft een relatief jong ledenbestand (30% beneden 35 jaar). Bij de locatie St. Franciscus nemen de al actieve ouderen de diaconale taken op zich. Bij de werving van mensen voor uitvoerend diaconaal werk speelt de onzichtbaarheid van diaconie binnen de geloofsgemeenschap mee, zoals bij de locatie St. Ansfridus, Van belang is dat deze locatie evenals de locatie Franciscus aangeeft dat pastoraat en diaconaat een geheel vormen. Verheugend is het dat in de hele parochie Onze Lieve Vrouw van Amersfoort veel parochianen zich vanuit persoonlijk engagement inzetten voor de samenleving.

Effecten van de diaconale monitor

Met deze monitor zijn de visies en beelden, die er binnen deze locaties leven over diaconie en een diaconale grondhouding, in kaart gebracht. Drie lokale gemeenschappen van deze parochie in Amersfoort zijn niet meegenomen in het monitor traject. Over deze gemeenschappen was er al voldoende informatie beschikbaar. Voor de andere geloofsgemeenschappen van de parochie zijn er praktische en beleidsmatige tips en adviezen gemaakt en ook voor de parochiegemeenschap als geheel. De monitor is parochie breed besproken. De beide opstellers van het rapport waren daarbij aanwezig. Overigens blijkt het invullen van de monitor al direct tot bewustwording van de (groep) invullers te leiden.

Effect voor profielhouder diaconie

De profielhouder diaconie van de parochie wilde zicht krijgen op de beelden die er leven

over diaconie. Dit inzicht zou helpen bij de taak om de diaconie te versterken. Door de monitor heeft de profielhouder diaconie inderdaad beter kunnen aansluiten bij de diaconale beleving van parochianen. Een andere aanleiding om de monitor toe te passen was om in de parochie het gesprek over diaconie te stimuleren. Door het gesprek over de uitkomsten vooral lokaal te organiseren zijn meer mensen bereikt.

Dynamiek en verbreding

De monitor brengt een andere dynamiek op gang dan het inventariseren van diaconale activiteiten, hetgeen vaak gebeurt wanneer iemand inzicht wil krijgen in de bestaande diaconie. Nu werd er niet enkel gepraat over diaconale activiteiten. De gesprekken gingen nu over theologische beelden betreffende diaconie en de kerk. Het aanreiken van de feitelijke sociologische gegevens over een locatie en het aanreiken van theologische beelden brengen dat gesprek tot stand. De diaconale monitor noemt een handelingsmodel van zeven punten, die leidend worden in het gesprek. De zeven punten zijn concreet en herkenbaar. De lokale gemeenschap kan zich hieraan spiegelen. De parochie medewerkers stelden zich de vraag: wat doen we wel en niet aan diaconie? En wat vinden we daarvan? In een van de gesprekken vertelde iemand over zijn tienerdochter die onder de indruk terugkwam van een Sinterklaasfeest in het AZC voor de kinderen daar. Ze had zich ineens gerealiseerd dat zij zich als blank meisje donker had geschminkt om te midden van kinderen met een donkere huidskleur zwarte Piet te spelen. Die vervreemdende ervaring is diaconie, kwam men tot conclusie. En dat het belangrijk is om juist over die ongemakkelijke momenten met elkaar te spreken. Het gaat om de schuurmomenten in het leven.

Diaconale kerkopbouw

Een gezamenlijk nagesprek parochie-breed is van belang om van elkaar te horen wat er leeft en om daarover door te praten. Daarna zijn er lokaal verdere gesprekken gevoerd. De uitkomsten daarvan hebben geleid tot een nieuw plan voor diaconie en pastoraat. Zonder contacten en weten wat er leeft bij mensen,

Klaas de Jonge

[Fotograaf: Hans Jonker]

komt diakonie niet uit de verf. Daarom komt er in ieder geval een training voor vrijwilligers om betekenisvolle gesprekken met mensen te kunnen voeren. En in die gesprekken beter te leren signaleren wat er bij mensen aan pastorale en diaconale vragen leeft.

Bij goede inbedding veel effect

Ingebied in een duidelijk proces geeft de diaconale monitor beweging. Mensen komen in gesprek met elkaar over het wezenlijke in de diakonie. Daar begint de drijfveer om diaconaal en gelovig actief te worden.

De diaconale monitor beoogt een opbouwproces in een geloofsgemeenschap te vervullen en dat staat of valt met een goed begin, inbedding in het bezinningsproces van de geloofsgemeenschap en een goede afsluiting. Aan het begin is een goede afstemming nodig van de onderzoekers met de mensen, die de diaconale monitor aanvragen voor hun geloofsgemeenschap. Waarom wil men de monitor gebruiken en wat beoogt men daarmee te bereiken voor de diaconale dimensie van de geloofsgemeenschappen? Van cruciaal belang is vervolgens, dat het invullen van de vragenlijst door iemand wordt gestimuleerd, die weet wat de monitor inhoudt en op kan leveren en de juiste mensen benadert, die (samen met haar of hem) de monitor gaan invullen vanuit een helikopter view. Het mooiste is dat diegene ook contactpersoon wil zijn naar de onderzoekers, zoals de profielhouder diakonie dat was in Amersfoort. Bij de

presentatie van de uitslagen van de monitor komt het erop aan dat de monitor-resultaten zo worden gepresenteerd, dat de geloofsgemeenschap zich gekend voelt. Wat is goed en wil men voortzetten? Welke nieuwe mogelijkheden spreken aan in de werkmodellen, die het meest geschikt lijken, en in de praktische aanbevelingen van beide onderzoekers. Daarna kan een commissie aan het werk, die hetgeen de bijeenkomst heeft opgeleverd naast de aanbevelingen van de onderzoekers legt, om tot een beleid te komen dat gedragen wordt door de geloofsgemeenschap. Soms worden de onderzoekers gevraagd om na een eerste presentatie nog een keer te komen om de uitgezette lijnen te bespreken vanuit hun bevindingen met de monitor.

Conclusie

De diaconale monitor heeft bijgedragen aan de bezinning op de diaconale gezindheid en activiteiten in de breedte van de gemeenschap, zonder dat er een forse extra belasting voor de gemeenschap ontstaan is. De diaconale monitor is dus een nuttig hulpmiddel geweest om de diaconale gezindheid en zicht op mogelijke diaconale actie te versterken.

Herman Noordegraaf en Ellen Hogema dachten mee over de diaconale monitor. Ook de studenten van Fontys Hogeschool hebben met hun reacties ons denken geprikkeld.

Literatuur

- P. Boersema, S. Paas (red), 'Onder spanning', Utrecht 2011.
R. Brouwer, 'Geloven in gemeenschap', Kampen 2009.
H. Crijns e.a., 'Diakonie in beweging', Kampen, 2011.
G.D.J. Dingemans, 'Manieren van doen', Kampen 1996.
J. Hendriks, 'De gemeente als herberg', Kampen 1999.
A. Noordegraaf, 'Vijf broden en twee vissen', Zoetermeer 1999.
A.J. Ploeger-Grotegoed, 'Morgen... in de verte', Kampen 2007.
P. Ward, 'Kerk als water', Kampen 2003.

Alles is genade

Anne-Marieke Koot is theoloog en werkzaam in de thuiszorg

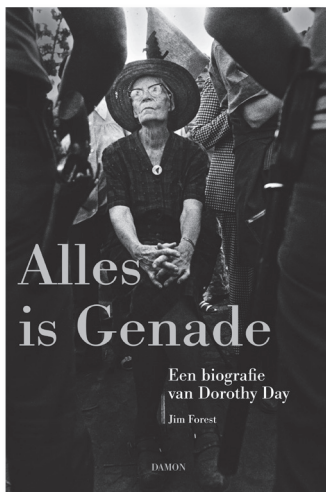
“Het was een wonderbaarlijke ervaring om een van de werken van barmhartigheid te verrichten, namelijk het bezoeken van gevangenen, door zelf een van de gevangenen te worden. Toen ik in die kleine cel in de vrouwengevangenis knielde, dacht ik: dichterbij het leven in een Karmelietessenklooster dan dit zal ik nooit komen.” (blz. 233)

Dit schrijft Dorothy Day op 24 juni 1955 aan een vriend. Samen met 28 anderen was Dorothy Day opgepakt omdat ze weigerden mee te doen aan de ‘Operatie Alert’. Een civiele veiligheidsoefening in New York voor het geval er een nucleaire oorlog zou uitbreken. Dorothy Day zag dit soort oefeningen als een middel om mensen te overtuigen dat het mogelijk zou zijn om een nucleaire oorlog te winnen en overleven. Misleiding van burgers vond ze het. Het was niet de eerste keer dat Dorothy Day in de gevangenis kwam en het zou ook niet de laatste keer zijn.

Een biografie over een bijzondere vrouw
Dorothy Day (1897-1980) wordt geboren in Brooklyn, New York. Ze heeft een boeiend en turbulent leven. Ze is journalist, schrijfster, politiek activist en vroom katholiek. Ze is de oprichtster van ‘The Catholic Worker’, een krant waaruit al snel een beweging ontstaat. In Amerika is ze een zeer invloedrijke katholiek. Velen beschouwen haar als een hedendaagse heilige. Paus Franciscus is een groot bewonderaar van Dorothy Day. In Nederland

is ze nauwelijks bekend en daarom is het fijn dat haar biografie vertaald is in het Nederlands.

In 2011 schreef Jim Forest deze uitvoerige biografie, die leest als een roman. Het boek leest gemakkelijk en al lezend word je geraakt door deze gedreven vrouw en de beweging van de Catholic Worker.

De opzet van het boek

In ruim dertig hoofdstukjes beschrijft Forest het leven van Dorothy Day. Ieder hoofdstuk begint met een citaat van haarzelf. Citaten waarin het verlangen en de bewogenheid van Dorothy doorklinken en de moeite van het lezen waard. *“Ook al was ik maar vijftien, toch voelde ik dat God wil dat mensen gelukkig zijn, dat God de mensen datgene ter beschikking wil stellen wat nodig is om gelukkig te kunnen leven, en dat alle armoede en ellende die ik om*

me heen zag en waarover ik in de kranten las, niet nodig was.” (blz. 24).

Forest vertelt de feitelijke gebeurtenissen uit het leven van Dorothy Day, maar bovenal geeft hij ons een inkijkje in haar sociale en spirituele gedrevenheid. We zien iets van haar binnenkant, haar worstelingen en haar vreugdes, haar verlangens en haar frustraties, haar hoop en haar verbondenheid met zoveel mensen. Daarnaast vertelt het boek over een belangrijke periode uit de Amerikaanse (en wereldwijde) geschiedenis, over de crisis in de jaren dertig, de twee grote wereldoorlogen, de oorlog in Vietnam, de strijd om burgerrechten voor zwarten, de strijd van landarbeiders, en het Vaticaans Concilie.

Haar jonge jaren

Dorothy Day is het derde kind in een gezin van vijf. Haar vader is sportjournalist, maar als hij zijn baan verliest, vervalt het gezin in armoede. Ondanks alles houdt haar moeder het huishouden draaiend. Dorothy helpt mee. Later zegt ze dat ze zich in deze periode 'de filosofie van de arbeid' heeft eigen gemaakt. In deze jaren is de kiem van haar roeping gelegd: de zorg voor en om de armen én haar gevoeligheid voor schoonheid. Ze ging studeren en werkte daarnaast voor haar studie en levensonderhoud. Zwaar fysiek werk. In die periode werd haar interesse voor Russische schrijvers gewekt. "Met name Dostojevski vormde een verbindingslijn met het christendom, hoewel ze eigenlijk los probeerde te komen van het geloof, ervan overtuigd dat 'godsdienst me enkel maar zou belemmeren bij mijn werk'." (blz. 35). Dostojevski is ze tot het eind van haar leven blijven lezen.

Forster Batterham

Dorothy Day heeft in haar leven ontzettend veel mensen ontmoet. Mensen en vrienden die haar vormden en inspireerden, mensen voor wie zij een medestander en inspiratiebron was of juist een criticus. In haar biografie komen talloze bekende en minder bekende mensen voorbij. Het is fijn dat achterin het boek een register van namen is opgenomen. Twee mannen zijn van grote betekenis voor haar geweest. Als eerste Forster Batterham. Dorothy leerde hem in 1925 kennen. Het was liefde op het eerste gezicht, een hartstochtelijke liefde, zoals ook blijkt uit de vele liefdesbrieven die ze hem schreef. De jaren met Forster waren de vier gelukkigste jaren van haar leven. In die jaren gaat ze meer bidden en voelt zich aangetrokken tot de kerk. Dat terwijl Forster en sommige van

haar vrienden religie zagen als opium voor het volk. In die periode raakte ze ook zwanger van haar dochter Tamar. Forster was niet blij met deze zwangerschap, al is hij altijd een liefdevolle vader geweest voor Tamar. 'De geboorte van Tamar gaf Dorothy het laatste zetje om zich te bekeren tot het katholieke geloof.' (blz. 96). Ze wist dat dit problemen zou geven met Forster en uiteindelijk leidde dit ook tot een breuk tussen hen beiden, omdat Forster niet verder kon met een katholieke Dorothy en omdat hij niet wilde trouwen. In het vervolg van de biografie wordt pijnlijk duidelijk dat Dorothy haar leven lang van Forster is blijven houden. Het contact is tussen hen gebleven.

Hongermars

Op 8 december 1932, midden in de Grote Depressie, de werkloosheid was enorm, was er een Hongermars in Washington. Werklozen vroegen aandacht voor hun situatie. Aanvankelijk werd deze mars tegengehouden door de politie, maar de rechtbank oordeelde dat ze toch mochten demonstreren. Dorothy was naar Washington gereisd en stond langs de kant. Ze was trots en vol vreugde om wat er gebeurde, maar 'ze voelde ook verbittering. Ze wist dat de Hongermars was georganiseerd door communisten, niet door christenen. De verschillen tussen de twee groepen waren zo groot dat ze nog steeds geen diepgaande vriendschappen had weten op te bouwen met katholieken, terwijl veel van de linkse radicalen met wie ze eens zo hecht bevriend was geweest haar als een verraadster beschouwden. Ze had een religieuze overtuiging en een sociaal geweten, maar geen gemeenschap waar ze met allebei terecht kon. Ze kon degenen die stredden voor sociale rechtvaardigheid van een afstandje bekijken en hen bewonderen, "maar ik kon

me niet bij hen aansluiten.” Dorothy voelde zich nutteloos’ (blz. 116-117). Dit werd een keerpunt in haar leven. Ze wilde als katholiek niet langs de kant blijven staan.

Peter Maurin

Op 9 december, de dag er na - toeval? - zoekt Peter Maurin (1877-1949) haar op in New York. Peter Maurin, geboren in Frankrijk, was negen jaar broeder in een klooster geweest, vervolgens via Canada in Amerika terecht gekomen. Hij was geraakt door de armoede van mensen, hij had een uitgesproken visie op en filosofie over hoe de maatschappij anders moest worden. Die beschreef hij in de zogenoemde ‘Eenvoudige essays’. Hij was een echte onderwijzer. Hij was op zoek naar iemand die handen en voeten kon geven aan het driestappenplan dat hij voor ogen had: 1) Het oprichten van een krant “om de geesten te verlichten”; 2) het stichten van huizen van gastvrijheid voor wie voedsel en onderdak nodig had en 3) het vormen van agrarische gemeenschappen die zowel arbeiders als intellectuelen weer in aanraking met het land zouden brengen. (blz. 120). Hij kwam naar Dorothy Day omdat zij schrijfster en journalist was. Vele gesprekken volgden wat er uiteindelijk toe leidde dat op 1 mei 1933 het eerste nummer uitkwam van ‘The Catholic

Worker’ voor 1 cent per stuk, zodat iedereen deze krant kon betalen. Dit werd het begin van The Catholic Worker beweging, die tot op de dag van vandaag bestaat!

Een gemeenschap ontstaat

De krant was een groot succes. Al snel meldden zich vrijwilligers, er ontstonden discussiegroepen (rondetafel discussie) over hoe de maatschappij zou moeten zijn, over de rechten van arbeiders, over leven volgens het evangelie. De krant kwam maandelijks uit. Er groeide een gemeenschap en al snel kregen de medewerkers van ‘The Catholic Worker’ de kans om wat in de krant over gastvrijheid werd geschreven in praktijk te brengen. Dorothy’s appartement werd het eerste huis van gastvrijheid.

The Catholic Worker

‘Alles is genade’ is daarmee ook een boek dat ons vertelt over het ontstaan van The Catholic Worker beweging en de groei en ontwikkeling in de vijftig jaar die volgen. “Een terugkerend probleem tijdens de beginjaren van de Catholic Worker waren de conflicterende ideeën over de vraag op welk doel de Catholic Worker zich moest richten. Dan gaat het b.v. over de vraag: Moeten we steun verlenen aan dakloze, werkloze en kansarme mensen of moeten de oorzaken van onrechtvaardigheid bestreden worden? Zijn er betaalde krachten of alleen maar vrijwilligers? Ook gaf het samenleven met al deze verschillende mensen regelmatig spanningen. En er was vaak niet genoeg geld om de krant te maken. Toch gingen ze door en kwam het altijd goed. The Catholic Worker is geen beweging met een bestuur en een vast omliggende organisatie. Je kunt er ook geen lid van worden. Maar gaandeweg ontstaat er wel een ‘identiteit’. De Catholic Worker bleef mensen opvangen én sloot zich aan bij de strijd om gerechtigheid. Het doen van de werken van barmhertigheid stond en staat voorop. Ze hadden geen bezit; deelden alles en ze leefden vanuit het vertrouwen dat God zou zorgen voor wat zij en de gemeenschap nodig hadden. Vanaf het begin was de Catholic Worker pacifistisch. Ze waren tegen oorlog én tegen iedere

Proces van zaligverklaring

Al tijdens haar leven werd Dorothy Day een heilige genoemd. Zelf wilde ze daar niets van weten. Maar al snel naar haar overlijden, in 1983 nam de orde van de Claretijnen het initiatief om haar heilig te laten verklaren. Jim Forest beschrijft dit proces in het een na laatste hoofdstuk van zijn boek. Op 7 februari 2000 diende kardinaal O’Connor het verzoek om het zaligverklaringsproces te starten in bij het Vaticaan. De toestemming hiervoor kwam in maart 2000, waarna de titel Dienaresse Gods aan haar werd verbonden. Jim Forest, de schrijver van de biografie, heeft Dorothy Day in 1960 ontmoet en heeft vele jaren in een Catholic Worker huis in New York met haar gewoond. In het laatste hoofdstuk beschrijft hij persoonlijk en indrukwekkend zijn eigen herinneringen aan haar.

Dorothy Day
Kerkaam-glas-
in-lood
[Foto: archief
Catholic Worker]

vorm van geweld. Ze kozen en kiezen altijd voor geweldloze acties.

In de loop van de jaren ontstaan er in het hele land Catholic Worker huizen. Dorothy Day reisde veel om deze huizen te bezoeken en ondersteunen.

Ook worden er enkele boerderijen gekocht om daar agrarische gemeenschappen te vormen zoals Peter Maurin voor ogen had. Het lukte niet echt om er goed lopende boerderijen van te maken, omdat er vaak meer gediscussieerd werd dan gewerkt. Maar het waren belangrijke plekken voor de Catholic Worker, omdat vrijwilligers hier tot rust konden komen. Dorothy Day kwam er ook graag.

Vroom en warmbloedig mens

Dorothy ging dagelijks naar de mis. De katholieke kerk was de kerk van de armen. De mis, de sacramenten waren voor haar van levensbelang.

In haar biografie leren we Dorothy Day ook kennen als een vrouw, die worstelde met zichzelf. Ze vond zichzelf geen goede moeder. Door al haar reizen, de krant, de huizen en de vele acties waar ze bij betrokken was, vond ze dat ze haar dochter tekort deed. Ze kon kortaf zijn, ze was zeker niet volmaakt. Maar ze was ook trouw, krachtig, sterk én eenzaam. Eenzaamheid die ze van tijd tot tijd ook opzocht om tot zichzelf te komen. Tot op hoge leeftijd bleef ze actief ondanks dat haar lichaam tegenwerkte. Tot het niet

meer ging. Maar ze bleef schrijven en ze verloor nooit de hoop. Op haar grafsteen staan de woorden die ze zelf had uitgekozen: 'Deo Gratias'.

Een hedendaagse heilige

Dit boek "Alles is genade" zou je kunnen lezen als een levensbeschrijving van een hedendaagse heilige: een leek, een ongehuwde moeder, een vrouw wier niets menselijks vreemd is, maar juist daardoor een inspiratiebron en voorbeeld voor gewone mensen. Ik ben erg blij dat het Jeannette Noëlhuis dit boek heeft laten vertalen. Ieder mens die probeert om in zijn/haar leven het geloof handen en voeten te geven, raad ik aan om dit boek te lezen. De dilemma's en discussies die in het boek voorkomen zijn zo herkenbaar. De weg die Dorothy Day is gegaan en die ook de hedendaagse Catholic Worker nog steeds gaat, is radicaal. In zijn radicaliteit zeker niet voor ieder navolgbaar, maar hoe dan ook inspirerend en hoopgevend.

Jim Forest, 'Alles is genade. Een biografie van Dorothy Day', Uitgeverij DAMON 2020, Isbn 978 94 6340 287 3; 395 blz. prijs: € 29,90. Bestellen: Jeannette Noël huis (www.noelhuis.nl); noelhuis@antenna.nl of via de boekhandel.

Barmhartigheid doen uit de kunst

Jan Maasen is medewerker diaconie en missiesecretaris Bisdom Rotterdam

De werken van barmhartigheid stonden dit jaar centraal in de 40dagencampagne 'Ik ben er voor jou' van Kerk in Actie. Dat leidde tot brochures en veertigdagenkalenders, waaraan ook katholieke parochies meewerkten.

De Raad van Kerken in Nederland publiceerde de bezinningsbrochure 'Barmhartigheid'. En in september start het project 'ZEVEN wegen van barmhartigheid', dat duurt tot eind 2022. Hierin werken PKN en de Raad van Kerken samen met de stichting De Roos van Culemborg, die beeldende kunst, muziek en literatuur wil stimuleren in de driehoek kerk, cultuur en samenleving. Een werkschrift en een boek zijn inmiddels verschenen. Er zijn twee exposities gemaakt, die kerkelijke gemeenten een maand kunnen lenen.

Katholieke parochies hebben al ervaring met themajaren en exposities over de werken van barmhartigheid. Zij kunnen in deze nieuwe uitgaven inspiratie vinden voor activiteiten. De publicaties zijn nuttig en schoon, dankzij de mooie opmaak en de vele afbeeldingen van oude en nieuwe kunstwerken, die de werken van barmhartigheid verbeelden.

Brochure Raad van Kerken

'Barmhartigheid' is de titel van de Bezinningsbrochure 66 van de Raad van Kerken. "Als weerspiegeling van Gods barmhartigheid is het doen van goede werken de basis van het christelijk handelen in de wereld," zo opent Christien Crouwel de brochure. Ze heeft de leden van de Raad een van de zeven werken van barmhartigheid voorgelegd met de vraag welke rol dat werk speelt in hun kerk én in hun persoonlijk leven. Dat leverde een boei-

end boeket op van zeventien korte impressies, twee of drie per werk. Het is de Raad niet ontgaan, dat paus Franciscus in 2016 een achtste werk, de zorg voor ons gemeenschappelijk huis, heeft toegevoegd. Geert van Dartel licht de totstandkoming van dit werk toe.

Daarnaast behandelen vier auteurs inhoudelijke kwesties rond de werken van barmhartigheid. Thijs Tromp behandelt de relatie tussen barmhartigheid en gerechtigheid en concludeert, dat we beide nodig hebben: "want barmhartigheid zonder gerechtigheid is tandeloos, maar gerechtigheid zonder barmhartigheid wordt harteloos." (p. 8) De Amsterdamse drugspastores Mark Lieshout en Zwanine Siedenburch lazen het verhaal van de Barm-

hartige Samaritaan met verslaafden en ontdekten dat alle spelers in het verhaal variabele gezichten kunnen hebben. Marcel Poorthuis onderzoekt de joodse wortels van de werken van barmhartigheid en laat zien, dat volgens de rabbijnen mensen God werkelijk kunnen navolgen door deze werken te doen, en dat barmhartigheid moet worden aangevuld met gerechtigheid. Desirée Krikhaar neemt de lezers mee langs vroege en latere voorstellingen in de kunst, die afgebeeld zijn door heel de brochure heen. Bekende voorstellingen van de Meester van Alkmaar of Pieter Breugel komen aan bod, als ook eigentijdse uitingen zoals de 'Works of Mercy' van de Amerikaanse Jen Norton en schilderijen van de Engelse kunstenaar Ghislaine Howard. De brochure bevat twee series tekeningen van Annemarie van Ulden en Gerard Ursem en enkele losse afbeeldingen uit de deur van de Utrechtse Domkerk en het Biltse hoogkruis.

Project 'ZEVEN'

De aandacht voor kunst heeft het project

'ZEVEN wegen van barmhartigheid' gemeen met de brochure van de Raad van Kerken, maar veel gevarieerder: naast schilderijen is er ook oog voor gedichten, foto's, liedteksten, liederen. De samenstellers willen de lezer met de ogen van kunstenaars laten kijken naar de werken van barmhartigheid.

Het werkschrift behandelt elk van de zeven werken van barmhartigheid op dezelfde manier.

Eerst een paneel van de Meester van Alkmaar met een korte beschrijving; vervolgens korte Bijbelteksten, citaten en een kort gedicht; als derde een gedicht van Corrie Kopmels en een schilderij van Jeltje Hoogenkamp, speciaal voor dit project gemaakt; als vierde volgt een portret van een spraakmakende beoefenaar en een landelijk project; als vijfde komt een nieuwe liedtekst van René van Loenen op een bekende melodie uit het Liedboek 2013 en een foto van Kees de Winter; als zesde voegt een internationaal project van Kerk in Actie en een lokaal project zich bij het werk; en tenslotte een song in americana-stijl, speciaal geschreven door Sjef Hermans van Sunshine Cleaners en een bestaand lied. De 14 liederen zijn op een CD verschenen. Tussen de verschillende werken van barmhartigheid door strooit het werkschrift met informatie over andere werkvormen, zoals de reisexpositie, een theatervoorstelling, een leeskring rond passende romans, films, muziek, excursies e.d..

Het boek *'De kunst van barmhartigheid'* overlapt deels met het werkschrift. Het bevat de onderdelen 1, 2, 3, 5 en 7, maar ruimer en mooier opgemaakt. Daarnaast bevat het vijf inhoudelijke bijdragen. Erica Meijers schrijft over de weerloosheid van diaconie en leidt uit Mt. 25 drie taken af. Marleen Hengelaar-Rookmaker maakt een reis door de kunst van Middeleeuwen tot heden, en staat stil bij heel andere kunstwerken. Paul van Geest gaat in op de spanning tussen barmhartigheid en gerechtigheid in zijn beschouwing van barmhartigheid als deugd. Frits de Lange reflecteert aan de hand van enige beroemde

schilderijen over wat de barmhartige Samaritaan bewoog. Hij ontdekt twee belangrijke talenten die je moet bezitten voor de kunst van barmhartigheid: je niet verheffen boven anderen en niet weggijken als je onrecht ziet. Cor Kuijvenhoven beschrijft een

zevendeaagse pelgrimstocht langs het Peerkepad van Wittem naar Tilburg, waarin elke dag één werk van barmhartigheid centraal staat.

Ooievaar

De publicaties van de Raad van Kerken en het project 'ZEVEN' vullen elkaar aan. Met behulp van kunst bevorderen zij de kunst van het doen van barmhartigheid. Ze werpen licht op aspecten, waaraan je anders voorbij ziet. Marleen Hengelaar-Rookmaker maakte mij in haar beschrijving van het paneel 'de naakten kleden' attent op een ooievaar op het nest en diens partner op het tegenoverliggende dak. Die waren mij voordien nooit opgevallen. Laat Marcel Poorthuis nu wijzen op het verband in het

Hebreeuws tussen *chesed* (erbarmen), *chasida* (de ooievaar) en de *gemiloet chasadim* (werken van barmhartigheid) (p. 30). Toeval?

Christien Crouwel (red.), *'De werken van barmhartigheid'*, Oecumenische Bezinning 66, Raad van Kerken in Nederland, Amersfoort, 2021, prijs 5 euro, excl. verzendkosten. Bestellen: <https://www.raadvankerken.nl/product/barmhartigheid/>
'Zeven wegen van barmhartigheid. De naïviteit van het doen', Werkschrift, prijs 3 euro, excl. verzendkosten. Bestellen: shop@zevenwerken.nl
Rieks Hoogenkamp, Rien Wattel, (red.), *'Zeven wegen. De kunst van barmhartigheid'*, Buijten en Schipperheijn Motief Amsterdam, 2021, prijs: 19,95 euro. Bestellen: <https://shop.buijten.nl/product/zeven-wegen/>
Meer info over het project 'ZEVEN': <https://www.zevenwerken.nl/>

Agenda & weetjes

De Bisschoppenconferentie heeft in het najaar 2020 besloten tot de oprichting van het *Officium Caritatis*.

Dit Officium Caritatis zet de activiteiten van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad voort, waaronder de uitgave van het tijdschrift *'Diakonie & Parochie'*. De wijzigingen zijn op 1 januari 2021 ingegaan. Als redactie voor het tijdschrift functioneert het trio Hub Crijns, Jan Maasen en Hans Oldenhof.

Van 1 september tot 4 oktober 2021 vieren kerken wereldwijd de Scheppingsperiode. Paus Franciscus heeft in navolging van andere kerken in 2015 de dag 1 september ook voor de Rooms-Katholieke Kerk uitgeroepen tot jaarlijkse 'Werelddag van gebed voor de zorg voor de schepping'. Eerder benoemde hij Zorg voor de schepping al als achtste Werk van Barmhartigheid. (Eigenlijk negende, want Paulus VI was hem voor met Vrede maken te benoemen als achtste Werk van barmhartigheid). Het Laudato Si' actieplatform heeft werkmateriaal gemaakt om deze scheppingsdag in parochies mee te vieren. Ga naar <https://laudato-si.nl/> en download in de kantlijn rechts het document *'Scheppingsperiode 2021'*.

September is ook altijd de maand van Vrede maken. In deze periode zijn veel MOV groepen actief om werk te maken van Vrede. Sinds 1967 organiseert PAX voor Vrede ieder jaar in september de nationale Vredesweek. Het thema van de Vredesweek van 16-21 september 2021 is 'Inclusieve Samenleving'. Kijk voor ideeën, activiteiten, werkmaterialen verder op <https://vredesweek.nl/thema-2021>.

Elk jaar selecteert de jury van de Ab Harrewijn Prijs uit de ingebrachte voorstellen vijf genomineerden, die elk 1.500 euro krijgen om aan hun initiatief te besteden. De winnaar ontvangt een roulatie kunstwerk en 5.000 euro. De uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs 2021 vindt plaats op zaterdag 18 september 2021. De aanvangstijd is drie uur 's middags. De locatie is de Pauluskerk te Rotterdam, Mauritsweg 20, 3012 JR Rotterdam, dichtbij het NS station centraal. Meer informatie is te vinden op www.abharrewijnprijs.nl.

Op 1 juni 2021 is in Weert de stichting Tijdig opgericht. Dit is de opvolger van de Dienst Kerk en Samenleving, die bij de reorganisatie van het bisdom Roermond in 2019 werd opgeheven. De oprichtingsdatum en locatie waren niet toevallig gekozen, want op 1 juni 1903 sprak toenmalig aalmoezenier van sociale werken Mgr. Henri Poels tijdens de vijfde Limburgse katholiekendag in Weert zijn beroemd geworden rede *'Tijdig'* uit. De naam van de nieuwe stichting is hiervan afgeleid. Het bisdom Roermond is via oud-hoofdaalmoezenier Wim van Meijgaarden sss nauw bij de oprichting van de stichting betrokken. De stichting wordt door diverse fondsen financieel ondersteund. De Stichting ziet als haar werkterrein de gevolgen van sociale noden als de corona-epidemie en de recente overstromingen in Limburg. Kijk verder op: <https://stichtingtijdig.nl/>. De originele Rede van Herman Poels is digitaal te vinden in een bundel van zes redevoeringen in de nationale bibliotheek: <https://www.delpher.nl/nl/boeken/view?identifier=MMKB18:005303000:00001>

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Officium Caritatis, een diaconale dienst van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Officium Caritatis vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar. De abonnementsprijs blijft ook in 2021 voor een hele jaargang € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Officium Caritatis
NIEUW ADRES: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht
E-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Marijcke Beckers, Harrie Brouwers, Hub Crijns, Bob van Dillen, Elizabeth van Dis, Vincent de Haas, Mgr. Jan Hendriks, Ellen Hogema, Fred van Iersel, Klaas de Jonge, Hans Jonker, Anne-Marieke Koot, Jan Maasen, Gerard Moorman, Herman Noordegraaf, Hans Oldenhof, Daan Savert, Liesbeth Stalmeier, Embregt Wever.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Marieke Odekerken

Redactie en uitgever: Officium Caritatis, Utrecht.

Opmaak: Van Eck Tekst&Design

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Noden van deze tijd

Dorstigen laven...

Waar vorig jaar de zomer dorst bracht
door grote droogte en hittekracht
kwam deze zomer het water te veel en te hoog
en hielden veel huizen het niet droog.

Hongerigen spijzen...

Ineens is alles weg, huis en haard,
is er nood aan eten, drinken, kleding, onderdak.
Vele handen zijn helpend uitgestoken
en gastvrijheid is bij honderdtal ontloken.

Vreemdelingen huizen...

Familieleden bieden hun huis aan
vreemden nemen mensen op.
Er is een nood aangedaan
mensen willen met elkaar verder gaan.

Naakten kleden....

Het is niet normaal, ineens zo te staan
leeg, van alle gewone dingen ontdaan
geen kleren meer om te dragen
daar kan een inzameling veel aan bijdragen.

Zieken bezoeken...

Uit het niets kwam een onbekende ziekte
velen werden ziek na sociaal contact.
Er mocht geen mens meer op bezoek gaan
je mocht wel zwaaien aan het raam.

Gevangenen bezoeken...

Mensen zijn gevangen in veel leed
dat hen omhult als een kleed.
Liefde, bezoek, aanwezig zijn,
het vermindert een beetje de pijn.

Doden begraven...

Velen werden ziek en kwamen in ademnood
en ondank alle medische bijstand kwam de dood.
Je liefsten begraven met veel eer
afscheid nemen op afstand doet zo zeer.